

EL SEGLE XIX.

1-La nova societat tecnificada.-

2- Crítica de la consciència il.lustrada. La vida i la història com a qüestions fonamentals al segle XIX

II- LA MAJOR CONSCIENCIACIÓ CIENTÍFICA I TÈCNICA PORTA L'HUMANITAT CAP UN MÓN MILLOR

1 La història progressa cap a una meta última. L'idealisme romàntic alemany:

2 La ciència com a instrument per al progrés.

2.1 La seguretat científica, per arribar a la Gran Humanitat. El positivisme

2.2 El càlcul sobre els guanys, per a millorar. L'utilitarisme i el liberalisme

III- LA FILOSOFIA DE LA SUSPICÀCIA. LA CIÈNCIA I LA CONSCIÈNCIA NO PORTEN LA HUMANITAT CAP UN MÓN MILLOR

1 Les utopies polítiques del segle XIX

Introducció- El liberalisme i el capitalisme no fan més feliç la societat sinó només a uns quants.

1.1 Una societat sense explotació d'uns pels altres. Els socialistes utòpics francesos i els anarquistes

1.2 Cap a la societat igualitària guiats per la ciència. Marx

2 Crítica a tots els valors excepte la vida. El vitalisme

2.1 Deu som nosaltres mateixos: Ludwig Feuerbach, (1804-1872) i Max Stirner (1806-1856)

2.2 El sentiment d'angoixa davant de la nostra finitud: Sören Kierkegaard (1813-1855)

2.3 La única i autèntica realitat és una voluntat còsmica. Artur Schopenhauer, (1788-1860)

2.4 La crítica a tots els valors, excepte la vida. Friedrich Nietzsche 1844-1900.

3 Les lleis de l'inconscient. La psicoanàlisi

EL PENSAMENT CONTEMPORANI

I CARACTERÍSTIQUES GENERALS DEL SEGLE XIX

1 La nova societat tecnificada.-

En el segle XIX la humanitat fa un gran salt vers el progrés tecnològic i, amb ell, sembla que es llibera de la seva dependència de la naturalesa. Des del punt de vista econòmic, el segle XIX pot considerar-se com el segle del maquinisme, o, com l'anomenaven els seus contemporanis, 'el segle del vapor'. S'incrementa la mineria i la siderúrgia: del ferro en sorgeix l'acer i el forn d'acer (1865); després apareix la maquinaria tèxtil i cap a final de segle, arriba l'electricitat (1878)

En el terreny del transport, sorgeixen la locomotora de vapor sobre vies (1825) i els vaixells de vapor (1807). Amb aquests descobriments s'incrementen els transports i la formació de grans companyies navilières. També ajuden a aquest progrés, el petroli, (1880) que serveix per impulsar els motors d'explosió, la telegrafia (1835), la telefonia (1876).

El pensament del segle XIX, per la seva banda, ve condicionat per la Revolució Francesa, conseqüència, al seu torn, del pensament il·lustrat. Els ideals de la Revolució francesa s'havien materialitzat, en part, en el segle XIX, amb el canvi de societat. Si bé la societat decimonònica és jerarquitzada, com la antiga, qui té el màxim de poder és el burgès, que ha fet diners, i no els nobles i l'església, com passava a la societat d'abans de la Revolució. En el segle XIX, es valora la riquesa material i es pensa que aquesta farà **progressar els pobles**; però, com a contrapartida, aquesta riquesa engendra **lluïtes socials** i, davant del diner, tot els **altres valors sucumbeixen**.

El romanticisme del segle XIX, valora el sentiment, la creativitat lliure i el trencament amb els valors antics i defensa, a la segona meitat de segle, els valors nacionals i populars; com podem veure, el romanticisme **s'oposa a la racionalitat de la Il·lustració**. Personatges típics del segle XIX són l'apassionat, el revolucionari i el conspirador.

<u>Què en queda dels valors il·lustrats</u>	<u>Nous valors</u>
Llibertat, tecnificació, importància de la ciència, preocupació pel bé de la humanitat.	Exaltació dels sentiments, el desig i la voluntat, amor a la naturalesa, amor a la vida i a les comoditats, apassionament, crítica a la racionalitat pura.

2 Crítica de la consciència Il·lustrada.

La vida i la història són les qüestions fonamentals al segle XIX.

Kant va tractar del coneixement a la 'Crítica de la Raó Pura' i de l'acció i la moral a la 'Crítica de la Raó Pràctica' i a la 'Fonamentació d'una metafísica dels costums'. Mentre que el coneixement intel·lectual i científic estudiava el 'fenomen', es a dir, la nostra representació de la realitat, en canvi, l'acció i la moral, junt amb altres temes metafísics, es referien al 'noümen', es a dir, a la realitat en sí mateixa, sentida immediatament per nosaltres. Fixem-nos en la distinció: **representació de la realitat-realitat mateixa**, perquè serà el tema típic del nou segle.

Doncs bé, així com a la Il·lustració, es valora el coneixement per sobre de tot i hom aspira a una **racionalitat pura** i a una actuació racional, força pensadors del segle XIX consideren que l'autèntica realitat és la **vida** i la **acció humana** i que aquesta vida se sent però no es pot pensar. Per tant, resulta que **el desig**, el **sentiment** i la **voluntat**, realitats sentides però no pensades i que deriven de la vida, passen a primer terme i allò que podem pensar, la **representació**, es considera només com un instrument del qual la vida se serveix.

La vida pot considerar-se de dues maneres: com a **vida individual** o com a vida col·lectiva, és a dir, com **esdevenir històric**. Per a molts autors, les lleis que regeixen el desenvolupament de la **vida individual** (ontogènia) s'apliquen també a la història o **vida col·lectiva** (filogènia).

La vida i la història, són esdevenir, es a dir, estan canviant constantment. La pregunta és: progressen o, senzillament, canvien'. En el primer cas, si hi ha progrés, la **història és lineal** i es dirigeix cap a un final. En el segon cas, si només hi ha canvi, la **història és circular**, es a dir, gira i es repeteix constantment, però no avança.

Sentit temporal de la història i autors que defensen cada opció.

LINEAL	CIRCULAR
EL cristianisme, Comte i Hegel van defensar que la història s'orienta en el temps (té principi, desenvolupament unidireccional i fi), i en ella es realitza progressivament la racionalitat.	Plató, Vico i Nietzsche defensen que la història es desenvolupa en fases, però aquestes es repeteixen cíclicament (en societats o en períodes).

Al llarg del segle XIX es **critiquen** successivament **tots els valors de la racionalitat**, és a dir, els valors il·lustrats. En el terreny de la moral individual, es passa d'una defensa dels valors burgesos, a començament de segle, a una crítica aferrissada de tots els valors morals vigents, cap a la segona meitat. En el terreny dels valors polítics passa el mateix, és a dir, a començament de segle s'exalten els valors del liberalisme social, sortits de la Revolució Francesa, i cap a mig segle, molts autors critiquen aquests valors i proposen un nou tipus de societat. L'únic valor que es manté, en tots els casos, és la **vida**.

El coneixement, la vida i el problema del llenguatge

La concepció d'una **realitat vital** sentida a dintre nostra però que no podem copsar amb paraules ni amb **conceptes** s'oposa al coneixement basat en termes abstractes i conceptes però que representa només la **superfície de la realitat**. Aquesta distinció la era ja palesa a Kant, si bé, també la podem trobar en autors anteriors com Descartes, Leibniz i Hume.

El llenguatge que més s'apropa a l'esdevenir de la vida i de la història és el llenguatge artístic i la figura literària que més utilitzen els pensadors del XIX és la **metàfora**.

	Coneixement- Representació	Voluntat- Realitat
Kant	Fenomen. És l'objecte del coneixement científic, és a dir, segur.	Noümen. És l'objecte de les ciències humanes però no es pot captar científicament
Segle XIX	La racionalitat és al servei de la vida i capta només la superfície de les coses.	La vida i la història són la base de tot. Se senten però no es poden pensar
Llenguatge	Conceptes abstractes. Llenguatge científic	Llenguatge artístic. Metàfora

II LA MAJOR CONSCIENCIACIÓ CIENTÍFICA I TÈCNICA PORTA L'HUMANITAT CAP UN MÓN MILLOR

1 L'idealisme romàntic alemany:

La història avança cap a una meta suprema

Els idealistes alemanys, segueixen la '**Dialèctica Transcendental**' de Kant. En efecte, per a ells, el que és essencial de l'home no és el **coneixement estàtic** de la realitat sinó el **progrés**; aquest progrés està dirigit per uns ideals que són el mòbil de la acció humana. Abans, la filosofia estudiava la realitat immòbil; ara la filosofia estudia el moviment, el dinamisme i el procés tant de la **vida individual** com de la **història** vers una major racionalitat i un món molt millor.

Georg Wilhelm Freidrich Hege (Stuttgart 1770-Berlin 1831), estudià teologia i filosofia i va fer amistat amb Schelling i Hölderlin. A 1801 començà la seva tasca docent a la Universitat de Jena. Rector del Gimnasi de Nuremberg (1808-1816) ensenyà propedèutica filosòfica a alumnes no universitaris, valorant, sobre tot, el mètode i el ordre del pensament més que els continguts del mateix. Després es va fer càrrec de la càtedra que Fichte havia deixat vacant a la Universitat de Berlin i va obtenir un gran èxit entre l'alumnat universitari. Obres importants són: '*Fenomenologia de l' Esperit*' (1807), '*Enciclopèdia de les ciències filosòfiques*' (1817)

a) Nou concepte de la història.

Hegel és el màxim representant de l'idealisme romàntic alemany. Segons ell, la humanitat no canvia en qualsevol direcció sinó que progressa cap un estadi de **major consciència**; es a dir, cada vegada coneix més la realitat i la domina millor. Això vol dir que la història, segons Hegel, és **lineal i progressiva** i es dirigeix vers una racionalitat total i última, que vindria a ser una espècie de '**Déu**' que posés el punt final al esdevenir històric.

El progrés constant de la història suposa, com a conseqüència, que cada moment històric és diferent de l' anterior, ja que és com un esglaió d'una escala que ens porta, pas a pas, fins la realització dels **ideals** somniats. Per tant, en cap moment hi ha una veritat absoluta, en cap moment **ningú té raó del tot**. La veritat actual es la suma de la veritat de tots els moments anteriors i serà superada per els moments que vindran. També la justificació dels fets històrics cal fer-la en funció de la època; per exemple, anys enrera, la Inquisició o algunes pràctiques religioses eren normals per als espanyols i en certes societats encara ho són; però en la nostra societat, no ho són. La història, d'altra banda, avança sense que nosaltres, com a individus puguem impedir-ho, perquè la vida històrica es troba per sobre de la vida individual. Nosaltres som només **parts de la història col·lectiva** que està per sobre nostre i ens arrossega irremissiblement.

b) La dialèctica com a llei de la història

Si comparem la dialèctica kantiana amb la dels idealistes alemanys, i, concretament, amb la de Hegel, veiem que la funció dels últims ideals de la raó ha evolucionat. Kant era menys '**idealista**' que Hegel, en tots els sentits de la paraula i sospitava força de confiar en aquests '**ideals**' llunyans.

Dialèctica kantiana	Dialèctica idealista
Els últims ideals són ' postulats ' de la raó, però més. No podem estar segurs de Déu perquè només és una suposició.	Els últims ideals són les etapes últimes de desenvolupament del pensament humà i de la realitat mateixa. Déu es la idea i la realitat última (la consciència total) a la que arribarà la humanitat al final de la història.

Hem dit que la història era un procés ascendent, compost de moments sempre nous. Ara bé, el moviment de la història no és atzarós sinó que segueix unes lleis: les **lleis dialèctiques**. Amb aquestes lleis anem superant els diversos moments del temps, en resoldre les dificultats que se'ns plantegen i, així anem perfeccionant el món i l'anem dominant millor. Les tres etapes del moviment dialèctic, segons Hegel, són

aquestes:

Afirmació
TESIS(a)-----' Negació
ANTÍTESIS(b)

Superació
SÍNTESI (c)

ESQUEMA N' 1

Veiem-ho amb un exemple: He fet un problema (a) però el professor em diu que m' he equivocat en un punt (b); el resolc bé (c) però en repetir-lo (a1) apareix un nou error (b1) etc

c) La contradicció no és negativa sinó positiva

Per a Aristòtil, el principi de no-contradicció determinava el pensament. Aquest principi diu que una cosa no pot ser ella i una altra al mateix temps, o, en altres paraules, ser i no ser, alhora. Ara bé, què diuen els idealistes'. Per a ells, en certa manera, passa al revés. En la seva evolució, l' esperit passa d' una afirmació a la seva contradicció, per superar les dues etapes anteriors en una tercera etapa. Una cosa i la seva contradicció són certes, encara que en un temps diferent.

L' esperit discorre d' una realitat a la seva contrària perquè reconeix **les contradiccions de la realitat** però **no les pot admetre** racionalment, ja que, com deia Aristòtil, no podem pensar que una cosa sigui i no sigui, alhora. Aleshores no li queda més remei que buscar una tercera realitat que **superi** la afirmació i la negació; d' aquesta manera, l' esperit avança i es perfecciona, superant-se. La contradicció és, doncs, el **motor de la història**; això vol dir que només, a través de la crítica i la dificultat, aprenem. Recorda que també Heràclit deia que la realitat és una *'lluita de contraris'*.

d) L' esperit i les seves lleis dialèctiques

A la 'creació' històrica, és a dir, a la **força** que compren la realitat i la modifica, Hegel la anomena **esperit**.

L' esperit es troba per sobre de cadascú de nosaltres, de forma que no podem pensar com volem sinó que 'som fills de la nostra època', es a dir, pensem influïts pel pensament del moment, que canvia seguint les lleis dialèctiques i ens determina com a homes individuals, marcant-nos el camí que **forçosament** ens cal recórrer.

Les fases dialèctiques que segueix l' esperit són:

Tesi	Esperit subjectiu	És l' esperit que s' estudia a si mateix	Psicologia, Antropologia
Antítesi	Esperit objectiu	És l' esperit que estudia com és el món i com esdevé	Política, Sociologia .
Síntesi	Esperit absolut	És l' esperit que estudia de quina manera ell crea i coneix el món	Filosofia, Religió

ACTIVITATS

A) La realitat va per davant del nostre pensament

-Contra la Intel·ligència i el 'deure' i a favor de la realitat històrica

*L'enteniment (...) pren els seus somnis i abstraccions **com a vertaderes** i se sent obligat pel deure, que també predica en el camp de la pràctica, com si el món hagués d'esperar aquells dictàmens per saber com cal que sigui.'*

Hegel.-Enciclopèdia de les ciències filosòfiques

- a) Quina relació hi ha entre els somnis, abstraccions i deure' Per què Hegel les considera conjuntament'
- b) Fes l' esquema del text
- c) Què se'n dedueix de la afirmació de que el món no espera els dictàmens dels somnis, les abstraccions i el deure'.
- d) Mira el quadre final de l' apartat I que distingeix entre coneixement-representació i voluntat-realitat p ( ) i contesta: On situaria Hegel la història' On situaria el deure, els somnis i les abstraccions'

-La història avança malgrat nosaltres

"Quan la filosofia pinta el seu gris sobre gris, hi ha un aspecte de la vida que ha envellit. I, amb aquest gris sobre gris, només es pot pensar, però no es pot rejuvenir. El mussol de Minerva sempre comença a volar quan s' ha fet fosc".

Hegel.-Principis de la filosofia del dret

Hegel ens parla amb **metàfores** de la vida i del pensament. La vida envelleix i el pensament no la pot captar, perquè quan la capta ja ha passat. Contesta per escrit

- a) Què vol dir, referida al coneixement, la metàfora 'pintar el gris sobre gris'
- b) Per què el gris és el color del coneixement'
- c) Perquè un aspecte de la vida ja ha envellit quan 'pintem el gris sobre gris'
- d) Què avança més ràpidament, segons el text: la realitat o la nostra comprensió d' ella'
- e) A qui representa la metàfora 'el mussol de Minerva'
- f) Què vol dir la metàfora 'sempre comença a volar en fer-se fosc'
- g) Marx va criticar aquesta frase de Hegel, amb una altre frase famosa, que diu que 'la tasca del filòsof no és **comprendre el món sinó transformar-lo**'. Creus que els intel·lectuals només han de comprendre les coses però no canviar-les' Creus que els intel·lectuals poden canviar les coses sense haver-les comprés del tot' Penses que quan hi ha un canvi 'sempre és massa tard' per solucionar la situació' Justifica i matisa la teva postura en cada cas i critica, si cal, la postura antagònica.

B) La dialèctica

Hegel posa un exemple de relació dialèctica que s' ha fet famós: el de la dialèctica entre l' amo i el serf, que pot representar la lluita per a 'ser lliures' de tots nosaltres.

L' amo (a) sap que necessita el serf (b) per poder realitzar-se, però aquest el limita, es a dir, el fa ser 'depenent'; per tant, ha de intentar servir-se del serf sense que li retalli les possibilitats d' acció (c); ara bé, aconseguir ser completament lliure, estant 'compromès' amb un altre és impossible. Cada nova conquesta de la seva llibertat, serà pagant el preu de limitar les seves possibilitats d' actuació o depenent més del serf.

- a) Podrà aconseguir l' amo ser lliure del tot' Justifica la teva resposta amb paraules teves
- b) Al serf li passa quelcom paral·lel a l' amo. Refés els seus tres moments dialèctics segons la dialèctica hegeliana

C) Contra el principi de no-contradició

Llegeix tres textos enemics del principi de no-contradició

*Vivo sin vivir en mí
y tan alta vida espero*

que muero porque no muero.

Sta. Teresa de Jesús

'La guerra (és a dir, la contradicció i la lluita) és el pare de totes les coses, de totes les coses és el rei'

Heràclit

La distància que existeix en el coneixement, entre el jo i (...) el seu objecte, és la diferència, la negativitat en general. Nosaltres podem observar-ho com una falta de tots dos oponents, però es la seva mateixa ànima, l'esperit que els mou tots dos. Això ho veieren els pensadors antics, que van prendre la negació com el principi del moviment, si bé encara no van considerar la negació en sí mateixa

Hegel. La fenomenologia de l'esperit

- Relaciona els textos dels tres autors, assenyalant les coincidències i les diferències
- Fes el mapa conceptual de l'últim text
- Explica, amb paraules teves i sense comentaris personals, les idees més importants del text de Hegel i tal com hi apareixen relacionades.
- Formula el principi de no-contradicció
- Prova que les contradiccions generen el moviment i el canvi i aporta raons.

D- Què es l'esperit

L'esperit no és una cosa abstracta, no és una abstracció de la naturalesa humana, sinó quelcom completament individual, actiu, absolutament viu; és una consciència però també el seu objecte. L'esperit, doncs, és pensant i el pensament de quelcom que és, (...) és justament allò espiritual.

Hegel . Lliçons sobre la filosofia de la història Universal

-Subratlla les característiques de l'esperit en aquest text i defineix-les.

Vocabulari

Consciència. Progressiu coneixement i comprensió de la realitat amb la superació de les dificultats o les antítesis que la realitat presenta.

Història. Procés de desenvolupament de la vida de la humanitat que es caracteritza per una conscienciació cada vegada més gran, seguint les lleis dialèctiques. Teòricament podríem imaginar un últim moment, un final de la història, en el que la humanitat arribaria a la darrera síntesi, és a dir, a la perfecció absoluta.

Progrés. Ascensió de la història cap a l'ideal últim i definitiu, seguint les lleis dialèctiques. La història que progressa és lineal.

Dialèctica. Llei que regula el pas d'uns moviments històrics a uns altres a través de triades: tesi o afirmació, antítesi o negació i síntesi o superació.

Esperit. Força immaterial que fa evolucionar el món amb la superació de antítesis successives. L'esperit es troba per sobre de cada un dels homes individuals, de forma que les persones concretes depenen d'ell.

Cadascú és fill de l'esperit de la seva època.

Memento

-Els idealistes creuen que la humanitat **avança** cap un món millor i, teòricament, perfecte.

-Creuen que hi ha una força immaterial que fa avançar l'història. És l'**Esperit**

-Per a ells hi ha d'haver un predomini de les '**ciències de l'esperit**': història, filosofia, dret, política, sociologia, religió etc. per sobre de les '**ciències de la naturalesa**': física, biologia, etc.

-Creuen en una llei de la història, una **lleï dialèctica**, que dirigeix els esdeveniments segons triades: tesi, antítesi, síntesi.

2 Les seguretats científica com a instrument de progrés

2.1- El positivisme

El coneixement científic per arribar a la 'Gran Humanitat'.

El desenvolupament de la tècnica i la seva relació amb la ciència, crea en molts pensadors, sobre tot als de la primera meitat del segle XIX, una gran esperança en el progrés. Tots ells pensen que la ciència, la tècnica i els seus derivats: l'augment de la riquesa i el diner han de conduir a una societat millor per a tots. El que importa, però, no és tant la ciència i la tècnica en si mateixes, sinó la ciència i la tècnica **com a mitjans** per aconseguir avançar cap un món millor. Els autors que pensen així són els positivistes.

Per al positivisme, les **ciències de la naturalesa** són més útils que les ciències de l'esperit, perquè, utilitzen un mètode segur. Desconfien, doncs, de les 'ciències humanes' perquè no tenen un mètode clar i rigorós, un mètode que ells anomenen positiu. Només amb aquest mètode podrem dominar la naturalesa i la humanitat podrà arribar a ser més feliç. Malgrat els positivistes semblen 'menys romàntics' que els idealistes, no els falta tampoc utopia i apassionament pel progrés.

Recordem la diferència entre l'idealisme romàntic i el positivisme

Els idealistes romàntics	Els positivistes
És fonamental el mètode dialèctic aplicat a les ciències de l'esperit	És fonamental seguir el mètode de les ciències de la naturalesa

El fundador del positivisme fou August Comte. Podem explicar el seu pensament com a paradigmàtic

August Comte (1798-1857). Va col·laborar amb Saint Simon a la formació del corrent socialista francès. Visqué modestament com a 'repetidor' de matemàtiques a l'escola 'Polytechnique', de la que no va arribar a ser professor titular. Un dels cursos que hi donà, es va publicar després amb el nom de '*Curs de filosofia positiva*' i constitueix la seva obra fonamental. Va instaurar la 'Sociologia' com a ciència.

a) La història: les edats de la humanitat

Per a Comte la humanitat ha avançat a través de tres estadis, cada un dels quals explica la realitat des d'una perspectiva diferent:

- 1.- Estadi **teològic**, en el qual l'home explica els problemes de la naturalesa per l'acció d'éssers sobrenaturals o divinitats. La organització política corresponent a aquesta etapa és la societat eclesiàstica-feudal
- 2.- Estadi **metafísic**, en el qual l'home es forma dóna explicacions immaterials sobre la realitat; per això utilitza conceptes abstractes com 'causa', 'naturalesa', 'esperit', 'ànima', etc. Aquestes explicacions, en no ser concretes, són buides i no clarifiquen prou les coses. Políticament correspon a una societat revolucionària, que es mou per abstraccions.
- 3.- Estadi **positiu**, en el qual l'home deixa de buscar causes últimes i allunyades de les coses, i busca causes concretes i pròximes dels fets. Es fonamenta en l'observació i l'experimentació. La organització social i política d'aquesta etapa és la societat científica-industrial.

b) El final de la història

Comte, posa en el lloc del Déu de l'etapa teològica i en lloc de les explicacions abstractes de la etapa metafísica, la '**Gran humanitat**', de la etapa positiva, que constituirà el final del progrés. La Gran Humanitat és la meta de la història. Quan el conjunt de tots els homes s'hagi alliberat de la seva dependència cega de la naturalesa i coneguin i dominin el seu propi destí mitjançant lleis segures, la història haurà acabat, en arribar a un final immillorable.

c) La ciència al servei de la Gran Humanitat. Divisió de les ciències.

En el segle XIX, la humanitat ha arribat, segons els positivistes, a un estadi positiu, es a dir, a una societat científica-industrial que ha posat la ciència al servei d'aquesta meta: aconseguir una millora de tots. La frase més coneguda de Comte : '*Saber per preveure i preveure per proveir*'; aquesta frase significa que la ciència serveix per anticipar-se al que passarà i per solucionar les necessitats que té i tindrà l'home.

Comte mira d'unificar totes les ciències, ja que totes segueixen lleis causa-efecte. Malgrat tot, però, cada una té un tipus de lleis diferents. Així, les lleis de la matemàtica són més clares i senzilles que les de la biologia. Les ciències que van sorgint al llarg de l'història passen de més **abstractes, generals i senzilles** a més **concretes, particulars i complexes**. Es pot, establir la següent jerarquia:

_____Matemàtica	+POSITIVES (abstractes, generals, senzilles)
-----Astronomia	
-----Física	
-----Química	
-----Biologia	
-----Sociologia	-POSITIVES (concretes, particulars, complexes)

ESQUEMA N' 2

La sociologia, ciència ideada per Comte i que tracta de les relacions humanes, encara no ha entrat en la etapa positiva però està destinada a entrar-hi a mida que el seu mètode es faci rigorós i s'apropi al mètode de les ciències de la naturalesa. Quan es converteixi en ciència mitjançant lleis positives i segures, la humanitat haurà entrat en la seva **etapa adulta i definitiva**.

ACTIVITATS

A) El nou Ésser Suprem

El culte dels positivistes no va dirigit, com el de los teòlegs a un ésser absolut, aïllat i incompreensible, del que no hi ha cap demostració de la seva existència ni comparació amb cap ens real. Cap misteri pot alterar la evidència espontània del nou Ésser Suprem. Només serà dignament cantat, estimat i servit quan hàgim conegut les diverses lleis naturals que regeixen la seva existència.

A. Comte. *Discurs sobre l'esperit positiu*

- Posa un títol al text, diferent del que hi ha posat
- Fes el mapa conceptual del text relacionant amb fletxes els conceptes subratllats
- Defineix en què consisteix el nou 'Ésser Suprem' i enumera quines són les seves avantatges en comparació amb l'anterior 'Ésser absolut'.

B) L'home individual depèn de la Humanitat com a conjunt.

Per al esperit positiu, l'home pròpiament dit no existeix, només pot existir la Humanitat, ja que tot el nostre desenvolupament es deu a la societat en qualsevol aspecte que ho considerem (...) El conjunt de la nova filosofia tractarà de destacar la relació de cada un amb tots.

A. Comte *Discurs sobre l'esperit positiu*.

- a) Relaciona Comte amb Hegel, en aquest punt, trobant-hi els punts de coincidència i els de discrepància
b) Opina sobre cada una d' aquestes qüestions per escrit, dedicant cinc o sis ratlles per a comentar cada una.
Després, podeu obrir un debat sobre el tema.

- No hi ha societat sense individus però hi pot haver individus sense societat' Per tant, l' home és primordialment individual o social' Per què'
- Creus que el devenir és un progrés, com pensaven els il·lustrats, els idealistes i els positivistes'. Comenta per escrit la opinió d' aquests autors i prova en quin sentit progressem i en quin sentit no.
- Opina per escrit sobre la major idoneïtat del espiritualisme (idealistes) o del materialisme (positivistes) per a explicar la història.

VOCABULARI

Humanitat. La societat humana, considerada en conjunt, que es troba per sobre dels individus concrets i de la qual totes les persones concretes depenen

Gran Humanitat. La humanitat en el seu estadi final, quan hagi entrat completament en a etapa positiva i pugui dominar i controlar el seu propi destí mitjançant lleis científiques.

Positivisme. Darrera i definitiva etapa de la evolució de la humanitat que explica la realitat mitjançant lleis segures i concretes

Ciència. Saber mitjançant lleis de causa-efecte, segures, que resulta útil per a solucionar les necessitats de la Humanitat

Sociologia. Estudi científic de les relacions entre els homes i de les lleis que les regeixen. Ciència instituïda per Comte

Memento

La humanitat progressa vers una **etapa definitiva** on la ciència permetrà a l' home dominar el seu propi destí
La **ciència** donarà més mitjans de subsistència i **felicitat per a tots**
La **ciència ens serveix**, només, per avançar i millorar la situació de la humanitat. No té sentit en sí mateixa

3.- L' utilitarisme

1.1 El càlcul sobre els guanys per arribar a una societat més feliç L' utilitarisme

L' utilitarisme és un corrent de pensament que segueix la filosofia de David Hume. Comença a finals del segle XVIII amb **Jeremy Bentham** (1748-1832) i continua en el segle XIX amb pensadors com **John Stuart Mill** (1806-1873). Per a l' utilitarisme la nostra tasca com a científics i com a polítics és cercar el màxim de felicitat per al major nombre de persones amb un càlcul dels guanys i les pèrdues. Els autors utilitaristes solen defensar el **liberalisme**, es a dir, la no intromissió de l' Estat mitjançant lleis i força coercitiva, en les activitats dels ciutadans, sobre tot en les econòmiques.

L' utilitarisme és interessant perquè fonamenta l' actual forma de pensar de la societat capitalista avançada de la nostra època. En ser un corrent liberal i demòcrata, prescindeix d' utopies i ideals a llarg termini i busca el consens i la satisfacció dels desitjos a curt termini per al millor número possible de gent. És un corrent realista que pressuposa que l' home vol, sobre tot, aconseguir el plaer, es a dir, satisfer els seus desitjos. El seu ideal, en la actualitat, és la 'societat de benestar' .

La diferència entre Bentham i J Stuart Mill es pot veure en aquest quadre:

Bentham	J. Stuart Mill
Allò fonamental és la felicitat individual	El més important és la felicitat per a tota la societat
Els plaers es mesuren per la intensitat, durada proximitat i seguretat, de forma quantitativa .	Els plaers es poden mesurar quantitativament , però també es diferencien per la qualitat , la qual no es pot mesurar

Per a Bentham, el fundador de l' escola utilitarista, les lleis positives han de "*concedir els drets mitjançant el plaer i imposar les limitacions mitjançant la repugnància*", es a dir, cal atorgar premis, allò agradable i proporcionar càstigs, allò desagradable, per fer actuar als ciutadans, condicionant el seu comportament amb lleis psicològiques. D' aquesta manera, seguint la naturalesa humana, que aspira al **plaer** i rebutja el **dolor**, podem canviar el comportament dels individus de **manera científica i calculada**, ensinistrant-los vers el major bé, que és *augmentar el plaer i disminuir el dolor per a la majoria*.

Els plaers a que l' home aspira i, per tant, que cal proporcionar-li són: subsistència, abundància, igualtat i seguretat. És difícil donar valors numèrics a la intensitat de plaer i dolor, però **el que paguem o pagariem en diners** per obtenir un plaer o per evitar un dolor qualsevol, podria ser un bon indicador de la quantitat de plaer i dolor, ja que es tracta d' una quantitat numèrica exacta.

Bentham és crític amb els càstigs de la seva època. Els guardes de les presons han d' utilitzar la severitat, la disciplina, la economia, la dolcesa i la netedat, qualitats que són molt més útils que els càstigs desmesurats; cal que actuïn de forma racional amb amor a l' ordre i a la eficàcia. El delinqüent és una espècie de malalt i cal curar-lo amb els remeis psicològics, calculant l' administració de premis i càstigs. Per això, les presons no poden ser viviers de vicis perquè serien més perjudicials que beneficioses. Bentham proposa un model de **presó perfecta**, el Panòptic, que és una recinte circular, on els vigilants poden veure "de cop" tot el que passa i resoldre tots els problemes de forma racional, buscant sempre la major utilitat per a la societat i per als mateixos presoners. Recordem que Bentham viu encara a la època del "Despotisme Il·lustrat", corrent que creu que els ciutadans no són capaços de dirigir-se ells mateixos i que és l' Estat qui ha de vetllar per a ells.

Els economistes liberals

Molts autors, pragmatistes i lliberals, influïts pel positivisme que pensava que les lleis són l' eina necessària per dominar la naturalesa, pensen que, per dominar la distribució justa de riquesa de les nacions, cal estudiar les lleis que regeixen la economia; només així, podem repartir millor i més justament la riquesa. Són, doncs, uns primers economistes científics.

Un estudiós de l' economia fou **A. Smith**, (1723-1790), pensador lliberal del segle XVIII molt influent en el segle XIX. Smith, descriu la situació política i econòmica del seu temps. Per a ell, l' home es mou, sobre tot, pel desig que té de que els altres aprovin la seva actuació ja que el sentiment fonamental que uneix els homes, diu, és el sentiment de simpatia i de col·laboració. Per això, per llei natural, l' home procura enriquir-se, ja que la riquesa es signe de aprovació social i de col·laboració en el bé comú. L' Estat no ha d' intervenir en la economia i la política dels pobles, i si ho fa, promourà la decadència, ja que n' hi ha prou amb el sentiment de simpatia per a regular el comportament social. Segons Smith, els homes no surten dels límits que els permet la societat, per por a ser mal vistos, i, per tant, la societat s' autoregula ella mateixa.

David Ricardo, (1772-1823), va continuar desenvolupant les intuïcions de A. Smith amb lleis segures. Estudià els problemes econòmics de l' Anglaterra del seu temps. En estudiar l' agricultura, va distingir entre el **valor** d' un producte i el **benefici**. En efecte, el valor del producte (preu de venda) sempre és el mateix però el benefici varia. El benefici és la diferència entre el valor de venda del producte i el sou necessari per a procurar a l' obrer els bens de subsistència, és a dir, el que el producte ha costat. Així, en les millors terres, amb poc treball dels obrers s' aconsegueix el mateix que en les pitjors terres amb molt treball dels obrers. De forma que les millors terres paguen menys salaris i, per tant, obtenen molt benefici i les pitjors terres, paguen més salaris i, per tant, guanyen molt poc o res. Les idees de D. Ricardo van ser després utilitzades per K. Marx.

ACTIVITATS

'Els qui coneixen alguna cosa sobre aquest assumpte tenen consciència que tots els escriptors, des d' Epicur fins a Bentham, que hagin sostingut la teoria de la utilitat no han entès per aquesta, alguna cosa que hagués de ser contraposada al plaer, sinó el mateix plaer juntament amb l' absència de dolor; i que, en comptes d' oposar el que és útil a allò que és agradable o allò que és decoratiu, sempre han declarat que el que és útil significa aquestes coses, entre d' altres'

J. Stuart Mill. L' utilitarisme I

- Contesta per escrit: Qui era Epicur de Samos i què defensava'. Si no ho saps busca-ho en una enciclopèdia o diccionari.
- Relaciona útil amb plaent, agradable i decoratiu, establint les diferències entre aquests conceptes.
- Posa títol al text

III- LA FILOSOFIA DE LA SUSPICÀCIA.

LA CIÈNCIA I LA CONSCIÈNCIA NO PORTEN LA HUMANITAT CAP UN MÓN MILLOR.

S' ha aplicat el nom de **filòsofs de la suspicàcia** fonamentalment a Marx, Nietzsche, Freud i Darwin perquè posen en dubte els valors en que s' havia cregut tradicionalment i els capgiren. Ara veurem els corrents de pensament del segle XIX, crítics amb els valors burgesos, socials i morals vigents.

Introducció. La cultura contra la vida

Segons els il·lustrats som sobre tot racionals i, en canvi, segons els filòsofs de a suspicàcia som fonamentalment éssers **vivents, històrics i temporals**, es a dir, dominats pels mateixos instints, lleis i forces que la resta dels animals. A continuació veureu un resum de la oposició entre **vivència** o realitat original i primitiva, d' una banda i **pensament** o realitat derivada, de l' altra, en uns quants dels diferents filòsofs de la suspicàcia que exposarem tot seguit.

	Realitat no racional: estructura primitiva	Racionalitat: estructura derivada
Marx	Estructura econòmica	Superestructures: Estat, societat, cultura, Déu
Feuerbach	Sentiment	Deu
Stirner	Egoisme	Cultura, Déu, idees abstractes
Schopenhauer	Voluntat de viure	Representació
Nietzsche	Voluntat de poder	Cultura, Déu, societat, moral
Kierkegaard	Sentiment de finit i de fracàs	El plaer, el deure, la religió
Freud	Inconscient	Conscient, cultura

1. Les utopies polítiques del segle XIX

Acabem de veure que els positivistes, utilitaristes i lliberals pensen que l' augment de la riquesa comportarà un augment del benestar per a tothom. Ara veurem autors crítics amb els valors lliberals sorgits de la Revolució Francesa. Aquests autors pensen que l' augment de riquesa material no alliberarà tothom sinó només uns quants. D' altra banda denuncien que el diner, que només hauria de ser un mitjà o un instrument per a ser feliç, passa a ser la última finalitat de la humanitat. Es a dir, que es busca el diner pel diner i aleshores es confon el mitjà amb la finalitat. Com deia en el segle XX el

poeta Antonio Machado: *‘Todo necio confunde valor con precio’* (Cancionero de Juan de Mairena)

1.1 Els socialistes utòpics francesos i els anarquistes

Una societat sense explotació d'uns pels altres. La majoria d'autors crítics amb la societat burgesa del segle XIX es consideren 'positivistes', perquè creuen en la ciència com a instrument per arreglar la societat. Malgrat creure en la ciència, no segueixen la racionalitat de la Il·lustració sinó més aviat els ideals romàntics d'exaltació dels sentiments revolucionaris. Marx, Proudhon i altres utòpics del segle XIX, són més apassionats que racionalistes i posen la ciència al servei dels seus ideals i utopies. Segons aquests autors, cal rectificar la marxa del capitalisme ja que, si bé l'home avança tècnicament, no és més feliç.

Un nou model de societat fou presentat pel socialista francès **Saint Simon** (Claude Henri de Rouvroy, 1760-1825). Se'n adonà que els avantatges del progrés industrial per a l'home havien d'anar acompanyades d'un progrés social i humà. Les classes socials, deia, havien d'estar estructurades en forma de piràmide: a dalt, hi havia d'haver els directors i científics que definirien el funcionament de les empreses; a sota, els enginyers i els seus ajudants i, finalment, els treballadors, que havien d'obeir els càrrecs dels seus caps. Per això, Saint Simon creu que **no hi ha d'haver una igualtat** de tots. Està encara influït pel '**Despotisme il·lustrat**' del segle XVIII.

Per a Saint Simon, les classes populars seguiran creient en Déu però les classes més elevades creuran en la ciència, encara que la idea d'**Humanitat** (vegeu Comte) farà que regeixi entre tots l'ideal de la caritat que ha de portar a una **justícia social**. En resum, creu que l'avenç científic, sempre que vagi acompanyat d'un ideal humà i de sentiments altruistes, ens portarà a una societat més justa i feliç.

Un altre utòpic francès, precursor de l'anarquisme fou **Proudhon** (1809-1865). Defensa, com els comunistes, una certa col·lectivització de mitjans de treball, però creu que cadascú ha de poder **gaudir del producte del seu propi treball**. Pensa que, si es treu a l'obrer la possessió del producte del seu treball, com van proposar els marxistes a través de la dictadura del proletariat, perilla l'autonomia del treballador i, fins i tot, el dret de lluitar per ell mateix.

El punt més interessant de Proudhon és el **refús de tota autoritat** sobre l'home, tant humana com divina i la defensa de la **llibertat**. Cadascú ha de poder realitzar-se d'acord amb els seus principis i ideals (contra el comunisme, que defensava que tots havien de 'conscienciar-se' de igual manera, per a lluitar plegats). Per aconseguir aquesta llibertat individual, Proudhon defensa les **autonomies** i el **cooperativisme**. Les autonomies comporten el dret d'autodeterminació de petits grups que, per tradició, ideals o altres condicionants de tipus social o cultural, tenen un projecte comú; l'estat integrador de les autonomies serà un estat **federatiu**. El cooperativisme, per la seva banda, significa el treball comú, en petits grups, on les relacions intersubjectives, són més fortes i humanes que en les grans societats.

Per acabar, cal parlar també dels **anarquistes**, dels que Proudhon pot considerar-se un antecessor. Els anarquistes volien alliberar l'home de la seva opressió social: és a dir, econòmica, política i cultural, però a diferència de Marx, **valoraven més l'home individual que l'home en societat**, i combatien qualsevol tipus de coacció i Estat (com la Dictadura del proletariat dels comunistes). No creien que la societat pogués 'alliberar' ningú sinó que només un mateix podia fer-ho. Com a organització social, defensaven **petites cooperatives i economia autogestionària**. Els pensadors més significatius del anarquisme són **Bakunin** i **Kropotkin** que van defensar un '**comunisme llibertari**', on la '**comuna**' o agrupació de lliures associacions agrícoles i industrials substituïa la '**federació**' de Proudhon.

L'anarquisme es parent llunyà del liberalisme, del que ja hem parlat, (utilitaristes, economistes) ja que els dos corrents critiquen l'intervencionisme estatal; la diferència és que **el liberalisme defensa la propietat privada**, i l'**anarquisme la vol eliminar**. L'anarquisme vol afavorir el treball de l'obrer i el liberalisme la llibertat del patró.

ACTIVITATS

En què consisteix la igualtat?

Una persona completament desvalguda, que porta un vida molt degradada, pot semblar que no està en molt mala situació, en termes de mètrica mental de desig i satisfacció, si accepta la seva privació amb resignació i sense queixar-se. En situacions de privació duradora les víctimes no segueixen queixant-se i lamentant-se sempre i, sovint, fan grans esforços per gaudir dels petits plaers que poden aconseguir i reduir els seus desitjos personals a porcions modestes i 'realistes'

- a) Fes el guió del text
b) Si els més pobres ja són feliços perquè 's' adapten a la situació', creus que té sentit lluitar per un anivellament de la riquesa per a tots com fa el socialisme'. Raona la teva opinió.

Vocabulari:

Anarquisme. Doctrina que preconitza la llibertat total de l'individu i la desaparició de les instàncies que coaccionen l'home, com són, l'Estat i la propietat privada.

Autonomia. Facultat de governar-se d'acord amb les pròpies lleis.

Autogestió. Administració directa dels propis assumptes sense dependre d'una instància superior.

Comuna. Per als anarquistes era la agrupació de les associacions de treball: agrícoles o industrials, formades lliurement i que no acceptaven l'autoritat dels sindicats. En el segle xx els anarquistes han defensat lliures associacions en tots els àmbits socials, per exemple, en substitució de la família.

Comunisme llibertari: Grups, no dirigits des dels sindicats, sinó formats per afinitat ideològica, d'acció directa i, si cal, també violenta, contra la societat burgesa. Són anarco-comunistes

Cooperativisme. Treball en comú on cadascú col·labora i ajuda als altres, concorrent a un resultat de tots. S'oposa a l'individualisme productiu.

Federació Integració de diferents autonomies

1.2 Cap a la societat igualitària guiats per la ciència. Marx

Karl Marx (1818-1883), va néixer a Treveris, regió industrial d'Alemanya. El seu pare era jueu convers i lliberal. Va estudiar dret a Bonn i Berlín, època en que va presidir amb altres estudiants la 'unió estudiantil treverina d'amics de la xala' i va participar en alguns duels. En la seva joventut, a 1841, va fundar, junt amb els germans Bauer, el grup dels 'hegelians d'esquerra'. Va deixar la universitat, desencisat per el conservadurisme regnant i va dedicar-se al periodisme i a la política, publicant, a la 'Gaseta Renana'. Expulsat de Alemanya, per la radicalització del seu pensament, es va refugiar a París, on va conèixer els socialistes utòpics, als anarquistes i, també, a Engels, que serà el seu millor amic. Va tenir vuit fills, un d'ells il·legítim, dels quals només el van sobreviure tres filles. Obligat a abandonar París, va fugir respectivament a Bruseles, a Colonia i, finalment, a Londres (1849), on hi fixà la residència, escrigué les seves obres més importants i hi morí víctima de tuberculosi.

Marx fou el més influent dels pensadors socials del segle XIX, fins el punt de que encara els models de societat derivats del seu pensament i els seus ideals, es discuteixen.

Podem distingir en Marx dues grans èpoques:

Una primera època romàntica i utòpica. Segueix el seu mestre Hegel

Una segona època, també utòpica, però científica i més positivista.

Marx agafa la **preocupació social** de S. Simon i Proudhon, el **cientifisme** de A. Smith, Ricardo i els positivistes i la **dialèctica** de Hegel.

a) L'home es fa en contacte amb els altres homes.

Marx defineix l'home com 'el conjunt de les seves **relacions socials**' i, per tant, pensa que només es pot realitzar en unió d'altres homes. La característica més típica de l'home és canviar el món en que es troba, mitjançant el **treball**; d'aquesta manera, canviant la naturalesa, l'home la 'humanitza'.

Aquest treball, característic de l'home, pot fer-lo feliç però també li pot produir **alienació**. L'home de la seva època, diu Marx, està 'alienat' per les condicions socials en que viu, ja que no sent la situació en que es troba com a seva, sinó com a imposada des de fora; 'alienat' prové d'alienus: estrany. Així, l'home que

treballa per a un altre, considera que el producte del seu treball 'no és cosa seva' perquè ell no és l'autor del treball sinó que és només una peça de l'engranatge productiu, al qual tracten com a 'objecte' útil. Ni gaudeix ni es realitza treballant, sinó només treballa per a poder subsistir.

b) Les estructures socials

Marx considera que quan pensem la realitat a través d'idees abstractes, com fa la filosofia tradicional, només la comprenem de **forma abstracte** i irreal. Si volem entendre la realitat, ho hem de fer des de la nostra **situació material concreta**; per això, cadascú pensa la societat segons la classe social o grup al que pertany; des de la pròpia '*consciència de classe*'. Per exemple, per als obrers la societat serà injusta perquè els fa treballar moltes hores i per als capitalistes ho serà si no guanyen prou; cadascú ho veu des de la seva perspectiva. Les condicions materials en que l'home es troba, constitueixen, doncs, per a Marx la base de qualsevol forma de pensar, és a dir, de qualsevol cultura. Per tant, la **estructura econòmica** en que l'home viu és la **estructura fonamental i bàsica**, de la que deriven totes les altres.

Quan l'estructura econòmica o estructura fonamental és alienant, també són alienants totes **les demés estructures socials que deriven d'ella**. Posem per cas: si dominen els empresaris, tota la estructura social serà feta per ells i, com a tal, d'acord amb el seu punt de vista. Quan la economia funciona com a explotació de l'obrer per part del patró, la conseqüència serà que la **política** afavorirà només als capitalistes i la **societat** no valorarà el treball de l'obrer; per tant, l'obrer haurà de obeir un estat que defensa els explotadors i una societat que només valora els rics. Això comportarà una **alienació política i social** respectivament, del obrer.

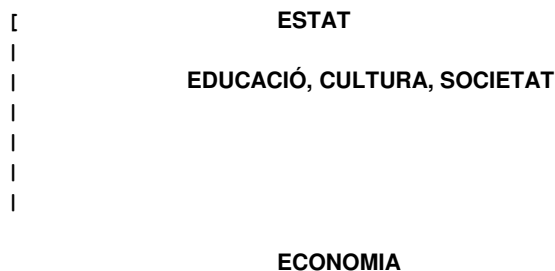
També, en el cas de l'economia burgesa, la **cultura** imperant defensarà els valors dels explotadors que són els que la paguen i això produirà en el obrer una **alienació cultural**; la cultura dominant, serà la cultura tal com la veuen els burgesos però no tal com la veu l'obrer. Dins de la cultura hi trobem l'**educació**, la **família**, la **religió** i les **nacionalitats**, entre altres institucions, que també seran igualment alienants, perquè són institucions fetes per la classe dominant. Per exemple, la família burgesa, que és la '*legal*', no coincideix amb la família dels proletaris, ni tampoc la pàtria perquè, a diferència dels burgesos que defensen la nació que els deixa enriquir-se, '*els obrers no tenen pàtria*'

L'**estat** com a institució que engloba totes les altres, s'ha d'imposar amb violència a la classe obrera, mitjançant policia i càstigs, perquè les seves lleis no són les que volen els obrers. En el moment que les persones puguin realitzar-se amb el producte del seu treball, ningú haurà d'obligar a actuar ningú contra la seva voluntat perquè tothom actuarà de gust. Per això, l'**Estat, o poder polític, ha de desaparèixer** en la futura societat comunista ja que ningú haurà de reprimir ningú perquè no hi haurà alienació. Malgrat tot, Marx accepta una etapa transitòria, abans de que el comunisme esdevingui, en que hi haurà d'haver una '*dictadura del proletariat*'; aquesta dictadura haurà de eliminar, per la força, les classes burgeses

Per tant, la política, la societat, la cultura i, sobre tot, l'estat, són **super-estructures**, és a dir, derivacions de la **estructura bàsica** que és la economia.

Un esquema de les diferents estructures socials seria aquest:

SUPER-ESTRUCTURES: Es formen a partir de l'estructura bàsica. El grup que té el poder és qui governa i fixa les institucions, que lògicament, són les que i convenen

ESTRUCTURA BÀSICA: ECONOMIA. Situa la persona a la seva classe: proletària o burgesa i li dona el domini de la situació (burgesos) o la dependència de la situació (proletaris)

ESQUEMA 3

c) La voluntat comunista

Per a Marx *‘els filòsofs s’ han limitat a estudiar el món, el que cal és transformar-lo’* El fi del pensament és la acció. Què proposen els comunistes? Veiem el que Marx proposa, en paraules seves, com a *‘programa del partit’*, per a anar preparant la societat comunista.

1. Expropiació de la propietat de la terra i ús de la renda de la terra per a les despeses de l’Estat.
2. Forts impostos progressius.
3. Abolició del dret d’herència.
4. Confiscació de la propietat de tots els emigrants i rebels.
5. Centralització del crèdit en les mans de l’Estat per mitjà d’un banc nacional amb capital estatal i monopoli exclusiu.
6. Centralització dels transports en les mans de l’Estat.
7. Multiplicació de les fàbriques nacionals i instruments de producció, trencada i millora de les terres segons un pla comunitari.
8. Igual obligació de treballar per a tots; instauració d’exèrcits industrials, en particular per a l’agricultura.
9. Unificació de les explotacions de l’agricultura i la indústria, actuació per a la gradual eliminació de la diferència entre la ciutat i el camp.
10. Educació pública i gratuïta per a tots els nens. Eliminació del treball a la fàbrica dels nens en la seva forma actual. Unificació de l’educació amb la producció material, etc.

Marx Manifest Comunista II

Aquest programa s’aplicaria en la primera etapa de la revolució, **etapa transitòria** per preparar la societat per al **comunisme definitiu**. En aquesta etapa transitòria hi ha d’haver una *‘dictadura del proletariat’*

d) La utopia marxista i el fi de la història

Marx mai es va voler considerar utòpic perquè creia que la diferència entre ell i els utòpics francesos anteriors, com Saint Simon i Proudhon, era que aquests mai podrien portar a terme el seu somni perquè no utilitzaven la ciència i, en canvi, ell sí. Malgrat aquesta opinió sobre ell mateix, podríem dir que Marx és, en altre sentit, doblement utòpic. Perquè aspira a un món sense explotació d’uns per uns altres i perquè, vol trobar una *‘ciència’* que dirigeixi aquest somni.

La **etapa transitòria** de dictadura del proletariat ha de conduir la societat cap el **comunisme definitiu**. Marx descriu la seva utopia, el comunisme definitiu, com una societat sense classes, on *‘al lloc de l’antiga societat burgesa amb les seves classes i antagonismes de classes sorgirà una associació, en la qual la lliure desenvolupament de cadascú és la condició per al lliure desenvolupament de tots.’*(Marx. *El Manifest II*)

També ho formula així: *‘Cadascú segons les seves necessitats’* perquè en un món en que tothom treballi i visqui d’acord amb la seva manera de ser, no hi haurà antagonisme entre el que la persona desitja i el que la societat li dona. Quan l’home tingui el que li cal, no haurà de ser esclau de ningú sinó que serà lliure perquè *‘el món de la llibertat comença on cessa el treball determinat per la necessitat i l’adequació a finalitats exteriors’* (Marx. *El Capital III*)

e) La ciència al servei del projecte marxista

Marx creu que la marxa de la història, seguint el progrés dialèctic, està determinada i no es pot aturar. Es a dir, la història és lineal i podem predir el futur ja que les lleis es compleixen. El procés dialèctic, diu Marx, a la seva època, és aquest:

TESI
BURGESIA

ANTÍTESI
PROLETARIAT

SÍNTESI
SOCIETAT COMUNISTA

ESQUEMA 4

Marx, inspirant-se en la doctrina de la plusvàlua de D. Ricardo, (pag.) explica l'empobriment progressiu dels proletaris i l'enriquiment també progressiu dels burgesos.

La producció industrial implica un preu de cost, en el que s'inclou el cost de la matèria prima, el de la maquinària i, sobre tot, els salaris que el burgès ha de donar a l'obrer. La **plusvàlua** o guany és la diferència entre el preu de venda i el preu de cost; és a dir, la plusvàlua és el benefici. Cal que hi hagi guany, sinó, no valdria la pena invertir. Ara bé, mentre el salari de l'obrer sempre és el mateix, el capitalista va incrementant el seu capital, amb el guany o plusvàlua.

Per tant, el capitalista és cada cop més ric i quants més diners té, més continuar incrementant el guany, per exemple, comprant més maquinària, augmentant els preus, monopolitzant la fabricació i empitjorant les condicions de treball dels obrers, que, en desaparèixer a competència a causa del progressiu monopoli, queden sense alternativa. Pensem que la burgesia de la que Marx parla, és la burgesia lliberal, és a dir, sense lleis socials que la frenin. La conseqüència serà que el proletari cada cop serà més explotat i pobre perquè la diferència que el separarà de l'empresari serà més gran.

ACTIVITATS

A) L'Estat com a super-estructura dependent

Quan, en el curs de l'evolució, les diferències de classe hagin desaparegut i tota la producció es concentri a les mans dels individus units, el poder públic perdrà el seu caràcter polític. El poder polític és, en sentit propi, el poder organitzat d'una classe per a l'opressió d'una altra. Si, en la lluita contra la burgesia, el proletariat s'unifica necessàriament en una classe, si per mitjà d'una revolució es converteix en classe dominant i com a classe dominant aboleix violentament les antigues relacions de producció, abolirà, amb aquestes relacions de producció, les condicions d'existència de l'antagonisme de classes, la classe en general i, amb això, el seu propi domini com a classe.

Marx. *El Manifest Comunista II*

- Escriu amb les teves paraules les idees més importants del text. Explica la forma com s'hi troben relacionades
- Posa un títol al text, diferent del que hi ha posat.

B) Comentari al programa del partit comunista

- Segons aquest programa, que pertany a la fase de 'dictadura del proletariat', l'Estat ha d'actuar cada vegada més o cada vegada menys' I quan el comunisme estigui instaurat'
- Compara les dues fases comunistes, dictadura del proletariat i abolició de l'Estat, i exposa la teva opinió sobre elles, des de tots els punts de vista possibles, indicant els avantatges i desavantatges.
- Compara la opinió dels comunistes sobre l'Estat amb la dels anarquistes (pag ....) En què coincideixen' En què es diferencien'. Expressa la teva opinió sobre elles i, si vols, la teva preferència justificada.

C) La història per a Marx

La història de totes les societats existents fins ara és la història de la lluita de classes. Lliures i esclaus, patricis i plebeus, senyors i serfs, mestres i oficials, en fi, opressors i oprimits sempre han estat en un constant antagonisme mutu, lliurant una lluita ininterrompuda, tan oculta com oberta, una lluita que sempre finalitzà amb una reestructuració revolucionària de tota la societat o amb l'enfonsament conjunt de les classes en lluita.

K Marx *Manifest Comunista I*.

- Planifica un mapa conceptual del text
- Fes un guió de les idees fonamentals del text.
- Exposa les característiques d'aquesta història, descrita aquí per Marx. És lineal o circular' És espiritualista o materialista' Per què' Com prova Marx la seva concepció de la història' Com podria refutar-se aquesta concepció de la història'
- Quines són les causes de l'evolució històrica, segons Marx' Exemplifica aquestes causes, en el

món actual.

e) De quines dues formes pot finalitzar la lluita de classes, segons el text'. Posa exemples de les dues.

D) La història segueix lleis que la determinen

El treballador ha caigut en l'empobriment, i la pobresa extrema es desenvolupa encara més ràpidament que la població i la riquesa. Amb això, es manifesta de forma clara que la burgesia és incapaç de continuar durant més temps com la classe dominant de la societat i d'imposar a la societat les condicions vitals de la seva classe com a llei reguladora. És incapaç de dominar perquè és incapaç d'assegurar als seus esclaus l'existència fins i tot dins de la seva esclavitud (...) El seu enfonsament i la victòria del proletariat, són igualment inevitables.

K. Marx *El Manifest Comunista II*.

a) Fes l'esquema del text

b) De quina de les dues formes descrites en el text anterior finalitzarà la lluita de classes, segons el text que ara comentem' I quan esdevingui la societat comunista' Explica com seran les classes socials en cada una de les dues etapes.

E) L'ideal igualitari ja no té raó de ser, ara'

'Hay motivos para ser optimista' Yo no los encuentro... 'se puede ser optimista un un mundo donde 200 personas acaparan la riqueza del 40% de la humanidad...No tiene ningun sentido mandar a Marte un aparatito mientras millones de personas de mueren de hambre en Africa y lo peor es que todo está organizado para que creamos que es una cosa normal.

Saramago. *El Periódico Suplemento semanal 6-12-1998*

a) Exposa en paraules teves les idees més importants del text

b) Compara la situació social del món en la actualitat amb la de la època de Marx, fent explícites les semblances i les diferències.

F) Marx vist actualment

Karl Marx va ser un revolucionari que va voler pensar radicalment, es a dir, anant fins a l'arrel de les coses. Va ser un il·lustrat crepuscular: un il·lustrat oposat a tota mena de despotisme, (...) Karl Marx va ser un il·lustrat amb una accentuada vena romàntica que mai no es va deixar dir 'romàntic' perquè li produïa un neguit intel·lectual el sentimentalisme declamatori i enyoradís.

Karl Marx va estimar tant la raó il·lustrada que es va proposar, i va proposar als altres, un impossible: fer del socialisme (un moviment, un ideal) una ciència. Avui, que el segle acaba, ens demanem si no hauria estat millor conservar per a això el vell nom d'utopia, continuar denominant el socialisme com ho feia el mateix Marx quan era jove: passió raonada o raó apassionada. Però un segle tant positivista i científista com el que Marx madur inaugurava, no podia resultar estrany identificar la ciència amb l'esperança dels que res no tenien. Fins és possible que per això mateix, els de sota l'estimessin tant.

Francisco Fernández Buey. *Fars del segle XX*. CCCB

a).- Indica els qualificatius principals que el autor aplica a Marx i defineix-los

b).- Desenvolupa el següent tema: la esperança marxista i la esperança religiosa per als més pobres i necessitats.

Vocabulari.

Materialisme. Doctrina que considera la matèria, és a dir, allò físic i quantificable, com a realitat bàsica de la qual deriven les idees. Així, segons Marx, la infraestructura econòmica o material és l'arrel de la que deriven les estructures culturals i 'espirituals'.

Alienació. Fet i sentiment de trobar-se estrany en el propi món, de no sentir-se realitzat, de conèixer-se

treballant per un altre

Dictadura del proletariat. Fase transitòria abans d' arribar al comunisme vertader, en la qual fase l' Estat assumeix tot el poder i actua amb violència contra la burgesia, per fer-la desaparèixer.

Comunisme definitiu. Fase en la que l' Estat deixarà d' existir perquè no hi haurà classes oposades.

Plusvàlua: Guany resultant de la diferència entre el preu de venda del producte i el preu de cost.

Memento

Només la **ciència** pot ajudar a l' home a millorar la seva situació real.

El **capitalisme** és inhumà i alienador de l' home

El **diner** com a ídol suprem ens fa tant o més infeliços que l' antic Déu

Quan l' individu se senti lliure ja **no caldrà cap força coercitiva** ni cap Estat

L' home **val com a home**, no com a mercaderia o com a objecte (recordeu Kant)

2 El vitalisme

Crítica gradual a tots els valors anteriors

Ja hem vist que, en començar el segle XIX, amb el romanticisme, el sentiment i la vida passen per davant dels valors de la intel·ligència i del pensament del segle XVIII, es a dir, dels valors il·lustrats. La crítica als valors antics es va estenent al llarg del segle i cap a la meitat del XIX, es critiquen, fins i tot, als valors que es veneraven a començament de segle, com la revolució, la societat justa etc. Així veurem que a finals del segle XIX es cau en un nihilisme, gairebé total, és a dir, en una desconfiança envers tot, i que l' únic valor que subsisteix és la vida. El segle XX haurà de superar aquest nihilisme per tornar a creure en valors materials.

Veiem de quina forma van caient els ideals al llarg del segle XIX i substituint-se per altres fins arribar al nihilisme extrem de Nietzsche i de Kierkegaard

ESCOLA	Ídol	VALORS QUE CAUEN	VALORS QUE QUEDEN	
Idealisme	Déu com a darrera síntesi de la humanitat	Lògica, pensament exacte	Espiritualitat, progrés	AUTORS ESTUDIATS
Positivisme	La Gran Humanitat	Espiritualitat	Esperit científic, progrés	
Utilitarisme	El plaer	Espiritualitat, utopia,	Satisfacció a curt termini per a la majoria. Racionalitat	

Marxisme	Societat igualitària sense mancances materials	Cultura, pensament, i espiritualitat de la societat burgesa	Esperit científic, igualtat, materialisme, sociabilitat	
Vitalisme. (Schopenhauer Nietzsche i Kierkegaard)	La vivència (el sentiment de viure)	Ciència, progrés, igualtat, sociabilitat i els valors culturals i institucionals	Vida. Voluntat.	AUTORS PER ESTUDIAR
Psicoanàlisi	L' alliberació de l' inconscient: del plaer (Freud), del poder (Adler) etc	Valors igualitaris, utòpics, socials, culturals, religiosos de qualsevol mena.	Vida, desig i voluntat inconscient. Torna a valorar-se la ciència	

2.1 Déu som nosaltres mateixos: L. Feuerbach i M. Stirner

a) Ludwig Feuerbach, (1804-1872)

Al llarg del segle XIX, es va criticar la idea tradicional de Déu per part de gairebé tots els pensadors. La crítica més directa, però, va venir de Feuerbach. Segons ell, per al poble, Déu és un pare protector, que pateix per nosaltres i que ens compren per amor. Aquesta concepció de Déu, però, té una contradicció fonamental: donem una existència substancial a un producte del nostre **propri desig**. Déu és l' esperança de l' home desgraciat perquè li promet la immortalitat més enllà del món terrenal; en altres paraules, l' home idealitza i projecta fora de si els seus ideals; però, en suposar un Déu separat de nosaltres, ens enganyem, perquè no podem dir que, el que és només un ideal hagi d' existir fora de la nostra ment. Feuerbach ens ho explica amb aquestes paraules: *«Crist mateix és només una imatge sota la qual es posa i es representa la consciència dels pobles». «Crist es l' amor de la humanitat a si mateixa».*

B) Max Stirner (1806-1856)

Un curiós autor de la esquerra hegeliana, fou Max Stirner, autor de *«L' únic i la seva propietat»*, on rebutja, no només Déu, sinó tot el que sigui ideal o creença no lligada amb l' instint bàsic de l' home:

l' egoisme. Sempre se' ns ha dit, diu Stirner, que la nostra causa es mesquina i que hem de servir una causa superior. Aquesta causa podria ser Déu, però modernament, Déu s' ha substituït per *«La Humanitat»*; però resulta que *«el bé de la Humanitat»* és sempre la despreocupació d' un mateix, que és l' autèntica realitat. *«Desgraciada, doncs tota causa que no sigui del tot i exclusivament la meva!...» Què es allò bo i allò dolent? Jo mateix soc la meva causa i no soc bo ni dolent».*

Segons Stirner **el llenguatge** és l' arrel de la nostra confusió. *«Quantes idees abstractes i pensaments s' han posat sobre nostre!»*. No som res perquè no se' ns pot sotmetre a **idees abstractes**. No estem sotmesos a cap categoria, ni tant sols a la biològica. *«Ets més que un jueu i que un cristià, però també ets més que un home»*

2.2-Sören Kierkegaard (1813-1855)

El sentiment d'angoixa davant de la nostra finitud.

Un altre autor que explica l' home com un lluitador entre el que vol ser i la impossibilitat d' aconseguir-

ho, és Søren Kierkegaard. Per a ell, només importa el nostre **sentiment individual** no els nostres conceptes, ja que aquests, a diferència del que pensava Hegel, deformen la realitat. Per exemple, no és important si existeix o no existeix Déu, sinó la nostra relació amb Ell.

El **llenguatge ordinari** no ens serveix per descriure l'autèntica realitat; cal, doncs, apropar-nos al sentiment de la nostra existència i a les 'opcions' existencials, mitjançant mites, llenguatge artístic i descripcions de comportaments individuals, però **mai amb conceptes abstractes**.

Per a Kierkegaard, l'home s'identifica amb un rol, un tipus d'existència, que tracta de representar. La **vida**, però, és sempre particular i concreta i no pot identificar-se amb cap paper ni **representació**. La tragèdia humana es produeix pel fet que lluitem per aconseguir identificar-nos amb un tipus de vida però mai ho aconseguim perquè nosaltres estem sotmesos a pulsions incontrolables i no podem seguir un model coherent d'existència.

L'home pot triar entre tres tipus d'existència: El primer tipus és l'**existència estètica**. És la de l'home que vol viure el moment i que té por del compromís, el deure i el lligam permanent. El seu prototip és *Don Juan Tenorio*. Els seus valors són divertit-avorrit i l'únic que el preocupa és canviar constantment d'activitat i trobar sempre novetats per a no avorrit-se. L'home 'estètic', però, acaba cansant-se del pas de moments intranscendents i buits de la seva vida. El resultat és l'angoixa.

L'existència ètica. És la de l'home que busca quelcom durador i seriós en la seva vida, superant el món dels sentits i dels desitjos, sempre canviant i intranscendent. L'home ètic vol seguir una llei moral permanent i vol ser conseqüent en la seva actuació, com fa l'heroi moral kantian. Els seus valors són bo-dolent. Però se'n adona que els valors morals són falsos perquè la bondat i la malícia de les coses la posem nosaltres mateixos. El prototip d'home ètic és el casat, bon pare de família, que acaba desesperant-se de la seva inútil monotonia. El resultat torna a ser l'angoixa.

El tercer tipus d'existència és l'**existència religiosa**. L'home cerca un Déu que doni sentit a la seva existència. Però se'n adona de la absurditat de la seva postura, doncs, només negant-se com a persona, pot obrir-se a Déu; això s'explica pel fet que l'home religiós no pot ser lliure, i, per tant, tampoc pot ser ell mateix ja que depèn d'un ésser superior. Com a exemple d'existència religiosa, Kierkegaard cita Abraham que, seguint l'absurd manament de Déu de que mati el seu fill, obeeix i agafa el ganivet per matar Isaac. La conseqüència de l'existència religiosa és novament l'angoixa.

2.3- Arthur Schopenhauer, (1788-1860)

La única i autèntica realitat és una voluntat còsmica.

Per a Schopenhauer, allò que mou la humanitat és una **voluntat de viure**, cega, es a dir, inconscient o no compresa per nosaltres, que se oposa a la 'aparença' racional de les **representacions**. La voluntat és la autèntica realitat i correspon al noumen kantian, és el desig de ser; la representació, per la seva banda, és la forma en que aquesta vida es pot conceptualitzar. La voluntat és una força creadora que segueix uns camins que no podem controlar i dirigeix els nostres destins com els de la resta de l'univers del que nosaltres formem part; la representació, en canvi, és allò creat, el producte de la vida a la qual sempre vol imitar o 'representar' sense aconseguir-ho.

Una cosa semblant deia Calderón de la Barca, dramaturg molt admirat per Schopenhauer, a la '*Vida es sueño*': '*Que es la vida una ilusión, una sombra, una ficción*', es a dir, en paraules de Schopenhauer, una representació, un gran teatre. Les representacions dramàtiques, en les que sempre lluiten les mateixes forces: 'racionalitat -instint, bé-mal, vida-mort' etc, fan referència a les forces cegues que mouen la voluntat, situades a darrera de la representació, que són les mateixes en tots nosaltres, que no podem comprendre ni podem justificar i que mai representarem tal com són, perquè el **llenguatge** no pot captar-les.

Segons Schopenhauer, la voluntat de viure comporta una constant insatisfacció i un **dolor** constant i incurable perquè no la podem dominar; però ens oblidem esporàdicament del nostre dolor, 'perdent-nos' o 'distraient-nos' en el món de les representacions. Entre totes les manifestacions culturals, és a dir, representacions, l'art es la que s'apropa més a la vida, i sobre tot la música, el més sublim i abstracte de tots els arts i el gran consol dels filòsofs, perquè ens fa sentir més que pensar de forma abstracte. Malgrat la relativització i menyspreu que Schopenhauer atorga a tots els valors culturals, defensa la **compassió**, '*compasión*', que és el sentiment còsmic que uneix l'home amb la resta de la natura a la qual pertany.

ACTIVITATS

a) Resum del pensament de Feuerbach i Stirner

1.-Fes un guió, de l'autèntica realitat segons Feuerbach i segons Stirner i de les altres realitats que es deriven

de la primera, exposant la forma en que s'hi dedueixen.

2.-Justifica la afirmació de Stirner, referent a l'engany del llenguatge, quan diu *'ets més un jueu i un cristià però també ets més que un home'*

b) L'angoixa

Pot comparar-se l'angoixa amb el vertigen. Aquell a qui els ulls l'impulsen a mirar una profunditat que obra la gola, sent vertigen. Però, on és la causa d'aquest sentiment? Tant en els seus ulls com en l'abisme, doncs, només li caldria no fixar els ulls en l'abisme. Així, el vertigen de la llibertat és qui provoca l'angoixa. Sorgeix quan, en voler l'esperit establir la síntesis, la llibertat fixa la vista en l'abisme de la seva pròpia possibilitat i utilitza la seva finitud per a sostenir-se. En aquest vertigen cau la llibertat per terra. Kierkegaard. El concepte de l'angoixa.

- Dissenya un mapa conceptual del text amb les paraules subratllades
- Posa dos exemples pràctics d'aquest sentiment d'angoixa que aquí es descriu

c) Dues màximes de Schopenhauer

'Voler és essencialment patir i com que viure és voler, tota la vida és essencialment dolor'

'L'Estat no és més que el morrió que s'utilitza per a que aquest animal carnisser que és l'home tingui l'aspecte d'animal herbívor'

Schopenhauer. *Parerga i Paralipòmena*

- Separa els pressupostos d'aquestes dues màximes i d'el que l'autor en dedueix
- Compara la primera màxima, que descriu l'home de forma pessimista, amb alguna afirmació semblant d'algun altre autor que parli del mateix.
- Compara la afirmació sobre l'Estat de la segona màxima amb la d'algun altre autor que parli del mateix.

2.4 Nietzsche 1844-1900.

Friedrich Wilhelm Nietzsche va néixer a Röcken (Prússia) el 1844, fill de pastor protestant. Estudià filologia grega i música; fou deixeble de A. Schopenhauer i va fer amistat amb Richard Wagner, amb qui després es va barallar. A 1870 fou nomenat professor de filologia grega a la Universitat de Basilea, càrrec que va haver d'abandonar a 1878 a causa d'una greu i dolorosa malaltia que li produïa forts dolors al cap i als ulls. La busca d'una millora per a la seva salut el va portar a viatjar per diverses ciutats europees, sobre tot d'Itàlia. En 1887, enmig d'una tremenda soledat va escriure el seu llibre més important: *'Així parlà Zaratustra'* En 1889, a Turin, veient que un carreter fuetjava el seu cavall, va petonejar l'animal i aquest és el darrer acte conscient que es recorda d'ell. Els últims onze anys de la seva vida els va passar en estat d'amnèsia i bojeria, acollit per la seva germana i per alguns amics. En 1900 va morir.

a) L'origen de la tragèdia a Grècia: representació de la tragèdia humana

Nietzsche pren la oposició entre els déus Apol·lo i Dionisos com a símbol de la tragèdia humana. Apol·lo, és la racionalitat i s'oposa a Dionisos, que representa la força cega de la vida. Nietzsche pensa, seguint el seu mestre Schopenhauer, que el problema de l'home radica en que vol sortir de la vida mitjançant representacions, de les quals les més comunes són les **paraules**, però immediatament nota la inautenticitat de la seva situació i desitja altre cop trobar *'la naturalesa encara no canviada per cap coneixement, encara no empresonada pels panys de la cultura'*. L'equilibri entre naturalesa i cultura, (equilibri impossible d'aconseguir i que defineix la tragèdia humana), el troba la música, que, en la tragèdia grega, s'escenifica mitjançant el cor (o coral), que comenta rítmicament els fets representants. Aquest equilibri entre naturalesa i cultura és, sobre tot, clar en els autors tràgics Esquil i Sòfocles.

Qualsevol representació d'aquesta vida profunda és ja inautèntica, però, com que no podem viure

sense pensar i representar, hem d'intentar que la representació estigui el més a prop possible de la vida, o, en altres paraules, cal mirar de tergiversar la vida el menys possible mitjançant les paraules.

b) El llenguatge per Nietzsche

Ja hem vist que tots els autors vitalistes consideren el llenguatge com una **'representació'** inautèntica, i momentània de l'autèntica realitat que és la vida. Per a Nietzsche, a més, el llenguatge és **'un engany'** perquè inventa un món que no ens deixa veure el món autèntic. El llenguatge no és més que *'un exèrcit mòbil de metàfores... que després de una llarga utilització al poble li semblen fixes, còniques i obligatòries. La veritat són il·lusions de les que s'ha oblidat el que són, metàfores ja utilitzades que han perdut la seva força sensible...'* (*Sobre la veritat i la mentida en sentit extramoral*)

Per això, per a Nietzsche, com per a la majoria d'autors vitalistes, és més adequada la **metàfora** o l'**art**, per referir-se a la realitat que la filosofia o la ciència. En efecte, l'art és més lliure i creatiu i està sotmès a menys regulacions que les disciplines més intel·lectuals i 'serioses', com la ciència o la filosofia. Nietzsche utilitza profusament la metàfora en els seus escrits com podem veure en els exercicis que s'inclouen en acabar l'exposició del seu pensament.

c) La voluntat de poder

Nietzsche converteix la 'voluntat de viure' de Schopenhauer, en 'voluntat de poder'. Per a Schopenhauer, l'home vol, desitja, però qualsevol desig està destinat al fracàs perquè desitjar és sempre 'no-tenir'. Schopenhauer és un pessimista. Per a Nietzsche, en canvi, la voluntat sempre desitja expandir-se i millorar, poder més, seguint les lleis de la vida. L'home és feliç pel sol fet de poder utilitzar la seva voluntat, perquè gaudeix, en fer-ho. Nietzsche veu la voluntat, de forma optimista, com a positiva. En paraules de Nietzsche: *'A aquest concepte victoriós de força mitjançant el qual els nostres físics han creat Déu i l'univers (...) cal atribuir-li un poder intern al qual anomenaré voluntat de poder'* (*La Voluntat de poder 2*)

Les característiques de la voluntat de poder són aquestes:

LA VOLUNTAT DE PODER ES	NO ÉS
material i real	abstracte i metafísica
irracional	racional
necessària per a tots	voluntària
diferent per cadascú	igual per a tothom
autosuficient	dirigida des de fora
creació sense final	dirigida cap a un fi

d) Crítica a les representacions culturals. Filosofia 'del martell'

Nietzsche relativitza tot el que es creació racional. Si bé la cultura, els 'ídols', mites i institucions humanes són necessàries per a l'home, cal entendre-les només com a derivades de la voluntat de poder. Per tant, Nietzsche critica la cultura, els ídols i les institucions culturals quan es prenen de forma absoluta i es divinitzen, però les compren quan les considerem com a creació de l'home i com a derivades 'de la vida'.

-L'origen de la moral demostra que els valors no són absoluts

Els valors morals no són permanents o absoluts perquè, en lloc dels que ara tenim, podria haver-n'hi altres. Són només uns valors venerats per la societat. El que anomenem 'virtuts' són el resultat d'una llarga valoració de prejudicis convencionals. L'actuació moral és una actuació que segueix una 'super-estructura', en paraules de Marx, és a dir, uns preceptes que l'home s'ha imposat a si mateix però que no deriva de la vida.

En la *'Genealogia de la moral'*, Nietzsche ens diu que la moral més propera a la vida és la que considera bo, allò fort i triomfant i dolent, allò feble i perdedor. És la **moral de senyors**. Qui actua amb 'moral de senyor' és autosuficient, valora la vida per sí mateixa sense referència als altres i es deixa portar per ella tal com la sent.

Però, les morals cristiana i jueva han **capgirat** aquests valors, de forma que defensen el contrari: consideren bona persona qui pateix i lluita i dolent el triomfador. D' aquesta forma, la moral cristiana és una **'moral d' esclaus'** que és allò oposat a la 'moral de senyors'; en efecte, la moral cristiana té com a bandera un 'déu' que va néixer pobre i després va ser crucificat, es a dir, un perdedor. La moral cristiana és una moral de sacrifici i de lluita contra la vida i el triomf, perquè a aquesta moral la vida fa por als covards. L' home moral, diuen els cristians, no ha de deixar dominar-se pels propis instints, sinó que ha de lluitar contra ells i **obeir** els 'pastors' de l' església, sent humil i submís. Aquests **pastors**, els capellans, són els que dirigeixen els **'ramats'** i són 'predicadors de la mort'. Qui actua amb 'voluntat d' esclau' no és autosuficient, actua en contra dels seus propis desitjos i sempre pendent d' un altre, del seu 'amo', amo que pot ser, entre altres, el capellà, el predicador, el superior o la propaganda.

-Crítica a la ciència

De la mateixa forma que la naturalesa ha donat ales a les mosques o potes ràpides als cérvols, ha dotat l' home d' intel·ligència per a poder subsistir. Malgrat la intel·ligència és només un instrument al servei de la vida, com els òrgans i facultats dels animals, els pensadors racionalistes, com Sòcrates i Plató; sempre han considerat que la intel·ligència descobreix **veritats eternes i absolutes** i, que la vida i la matèria depenen d' aquestes veritats absolutes; és a dir, han considerat bàsic i absolut allò que és només derivat. Per a Nietzsche, en canvi, la veritat és sempre **la nostra 'veritat'**, la que ens serveix. Les ciències, doncs, que utilitzen l' Intel·ligència i la raó, degut a la exactitud del seu **llenguatge**, són molt útils, perquè són instrumentals i ens fan trobar el que necessitem, però són superficials i no capten mai la autèntica realitat que és la vida.

La diferència entre els racionalistes i els vitalistes és aquesta:

Racionalistes

La vida i la matèria han de imitar
les idees

Vitalistes

Les idees i les ciències són instruments
al servei de la vida

-Crítica a la filosofia

Els filòsofs són uns dels que més han contribuït en **divinitzar la 'veritat'**, procedent de l' intel·ligència, veritat que ells creuen dominar. Segons Nietzsche, la filosofia no estudia la realitat sinó les relacions lògiques que nosaltres establim sobre les coses. La filosofia és la visió del món al revés perquè atenta contra l' home ja que vol posar-lo al ser servei de les relacions lògiques i conceptes buits que ella construeix, a les quals anomena lleis eternes. Nietzsche ens diu que, són *'malvades enemigues de l' home totes aquestes doctrines de l' u i el ple i de l' immòbil'* (*Així Parlà Zaratustra 2*). Es com si féssim una taula de dades i ens quedessin només amb les caselles buides; així també la filosofia es queda amb la carcassa de les coses, amb l' esquelet.

Els filòsofs fugen de la veritat mateixa perquè els fa por. Pateixen una hipertròfia de la raó perquè **temen els instints** i la vida i no es volen deixar dominar per ells. Els filòsofs racionalistes, encapçalats per Sòcrates i Plató, mitifiquen els conceptes i les idees perquè *'s' espanten de la llum massa intensa'*. El filòsof ha estat, tradicionalment, un gran enemic de la vida. (*Genealogia de la Moral III*), com l' home religiós.

-Crítica a les institucions

No només critica Nietzsche 'la veritat' de la moral, la ciència i la filosofia, sinó també institucions que es consideren sagrades, com són l' Estat i la justícia.

L' Estat està constituït pels polítics, *'hàbils simis grimpadors'*, que, com els capellans, són predicadors de la mort. En efecte, prediquen el treball i el sacrifici, en benefici d' un suposat bé comú, bé que mai sentim 'en pròpia carn'. Prediquen que els altres s' han de sacrificar per a l' Estat, es a dir, per a ells. Són *'homes de mercat'*, és a dir, comedians, que sempre representen el seu paper per atreure's clients.

La justícia, per la seva banda, representada pels jutges *'vol igualar'* tothom, cosa oposada a la naturalesa que fa a cadascú singular i desigual. Els jutges, divideixen la gent de forma molt simple: en

delinqüents i honorats i, com els capellans, provoquen `sentiments de culpabilitat`, sentiments que ningú hauria de tenir ja que la vida és innocent.

-El nihilisme

Després de trencar amb totes les institucions i valors, què ens queda?

Per a Nietzsche el nihilisme seria la conseqüència lògica de la negació de tots els `ídols` i valors. El nihilisme és l'actitud de qui no creu en res; el nihilista acaba en un tedi vital desesperant, perquè, ja que res té sentit, tant se val qualsevol cosa. Aquest és un **nihilisme negatiu**.

El nihilisme, també pot viure's de forma positiva, com una conquesta; seria el **nihilisme positiu**. Un tipus de nihilista d'aquesta classe és l'home superior, i, a dintre dels homes superiors, el darrer home, el que ha arribat més lluny en la seva tasca destructiva, que no té seguretat en res i ataca tots els valors dels altres, però `fa l'ullet`, sentint l'alegria de ser superior als demés, malgrat que, sovint, per necessitat, `troba substituïts de Déu`, és a dir, creu en altres `ídols`, que també el porten al desconcert ja que són tan `carcasses buides` com el mateix Déu.

El tercer tipus de nihilisme és el de l'home `budista`; és un **nihilista passiu**. No es desespera, ni s'inquieta sinó que accepta la vida tal com és i no vol modificar-la. Però aquesta actitud passiva no és alegre sinó acomodaticia i resignada.

Nihilisme	Negatiu	Positiu	Passiu
Què és?	Desconfiar de tot.	Combatre els ídols dels altres	Adonar-se que tot és relatiu i res és segur
Sentiments	Desesperació. Tedi vital	Sentir-se superior als altres, perquè un ja està `de volta` de tot	Acceptació.

Els nihilismes han de superar-se, perquè no són actituds vitalistes i alegres. Nietzsche posa la metàfora de les tres metamorfosis: el camell, que significa, la vida humil, es transforma en lleó; el lleó, que significa la rebel·lió, al seu torn, es transforma en nen, que significa la innocència i acceptació alegre de la vida. El camell suporta, el lleó es revela, el nen juga. Llegim-ho en paraules del mateix Nietzsche:

El camell: *-Què és feixuc; això pregunta l'esperit que sap suportar i s'agenolla. Com el camell vol anar **ben carregat**.*

El lleó: *- Crear-se la llibertat per a les noves creacions, això sí que és capaç de fer-ho el poder del lleó. Crear-se la llibertat i un sagrat **NO**, àdhuc enfront del deure`*

El nen: *Innocència és el nen, i oblit, un nou començament, un joc, una roda que dona voltes per sí sola, un primer moviment, un sagrat dir **SI**, per al joc de crear` (Així parlà Zarathustra 1)*

e) El superhome.

L'home va evolucionant i passant per diferents etapes. Després dels homes superiors i els darrers homes ha de aparèixer `el superhome`. El superhome ha passat des del nihilisme de l'home superior i del darrer home, que neguen els valors dels altres, a `passar de passar`, no negant ni afirmant res. El pas de l'home superior al superhome comporta una transmutació de valors i que des de la `mitjanit` del nihilisme absolut, ens tornem de **bell nou afirmatiu**, tancant el cercle. El superhome accepta la vida més enllà de tot concepte i de tot valor, és a dir, `més enllà del bé del mal`.

El superhome només segueix la natura i es mou per la vida; busca dominar però sense referència als altres; és com un llampec que només fa mal com a conseqüència del seu propi esclat; és com un déu d'Epicur que no es preocupa de la resta de mortals; és el **sentit de la terra** i l'egoisme sa del nen. El superhome, però, és `lluny`, ja que és molt difícil viure sense obsessionar-se per cap valor i estar, malgrat tot, alegre.

En `Així parlà Zarathustra` Nietzsche ens apropa al superhome amb aquestes metàfores:
*`Una taula divina és la terra, que tremola de noves paraules creadores i de divines tirades de dau`
 `No hi ha damunt ni sota! Llançat cap aquí cap enllà, enrera, tu, lleuger!. Canta! No parlis mes!`
 `Jo només podria creure en Déu, si en trobés un que sabés ballar`*

f) L' etern retorn.

El nen que **només vol 'viure'** és una roda que dona voltes per sí sola' i representa la vida en estat pur, sense referents culturals; aquesta vida no es dirigeix enlloc sinó que frueix vivint; la seva durada no és un avenç cap a un fi, ni cap a un món perfecte, sinó que es un cercle en el que qualsevol punt tornarà al lloc inicial altre cop; el temps per a Nietzsche és, doncs, **circular**.

Els filòsofs, sobre tot els racionalistes, sempre han menyspreat el temps, ja que el consideren com a una imperfecció perquè els diferents moments temporals son només **parts del 'tot'** i, per a ells, el **tot** es només el que conta. Per això, han defensat sempre un temps **lineal** ja que el tot, o meta final, a la que arriba el temps, ennobleix la imperfecció dels diferents moments temporals i converteix l'home, que aspira al fi i no vol quedar-se en els moments, en un ésser 'superior' als animals; estar fet per al 'tot', diuen, vol dir estar fet per a la **perfecció completa**, a 'imatge i semblança de Déu'.

Contràriament, per a Nietzsche, com per al vitalisme en general, **l'home es defineix com a temps**, com a durada. Per tant, l'amor al temps és l'amor a la vida, i també **amor a la imperfecció**. L'amor a l'instant ens portaria a voler-lo retenir per sempre. Nietzsche ho explica així: 'Massa de pressa us heu mort per a mi, (instants) fugitius. Però no fugireu de mi, ni jo vaig fugir de vosaltres' (Així parlà Zarathustra II). També el poeta Joan Maragall, influït per Nietzsche, diu 'Jo que voldria aturar tants moments de cada dia per fer-los eterns a dintre del meu cor' (Cant espiritual'). En comptes de venerar l'eternitat perfecta però no viscuda, venerem l'instant imperfecte i viscut i el volem fer etern. Però, si en la vida tot està lligat a tot, la tornada d'un instant implica la tornada de la vida sencera i de tots els seus moments, és a dir reviu-ho tot.

ACTIVITATS

A) Sobre ídols i déus

'Després de la mort de Buda, es mostrarà encara durant segles, en una cova, la seva ombra, una ombra enorme i paorosa. Déu ha mort; però sent els homes el que són, hi haurà encara, durant mil·lennis, coves en que hom mostri la seva ombra. Quan a nosaltres, hem de vèncer també la seva ombra!
Nietzsche.- *La Gaia ciència. Aforisme 108*

- Desenvolupa aquest tema: 'Quines són les 'ombres' de Déu, en la nostra societat'
- Contesta també, si vols, quin és el teu 'ídol'

Estem convençuts que, en el transcurs d'aquests darrers segles, l'ésser humà no ha perdut la seva capacitat religiosa. Convé no oblidar que la religió, entre moltes coses, és un senyal inequívoc de la mancança i qüestionabilitat de l'ésser humà. No sembla pas que en la modernitat s'hagin aconseguit les fites i expectatives que s'havia proposat la raó crítica mitjançant l'aplicació de la ideologia del progrés a tots els afers humans. Això significa que la religió (o allò que la substitueix), en el sentit que hem exposat, continua exercint, conscientment o inconscientment, la funció d'atorgar un plus de sentit a la manca de sentit de la existència humana'

L. Duch. Las dimensiones religiosas de la comunidad

- Defineix les idees subratllades
- Comenta la frase: *No sembla pas que en la modernitat s'hagin aconseguit les fites i expectatives que s'havia proposat la raó crítica mitjançant l'aplicació de la ideologia del progrés a tots els afers humans.*
- Relaciona aquest text amb l'anterior assenyalant les coincidències

B) Aforismes de Nietzsche

Tot allò que es fa per amor, es fa sempre més enllà del bé i del mal
Nietzsche *Més enllà del be i del mal. 153*

-Desenvolupa aquest adagi, exposant el seu significat i fent-ne, si cal, un comentari crític.

C)El llenguatge no capta la vida

Què és el que simbolitza la paraula'. Només representacions, conscients o, sobre tot, inconscients. Doncs, com se vol que la paraula com a símbol, correspongui a aquesta essència íntima de la qual nosaltres, juntament amb tot l' univers, en som els reflexos'. Només coneixem aquest nucli en forma de representacions, només estem familiaritzats amb ell a través de les imatges amb que es manifesta. Però enlloc, podem trobar un pont directe que arribi fins a ell.

Nietzsche `Sobre la música i la paraula'

- Defineix les paraules subratllades
- Fes un guió del text
- Relaciona la concepció de la paraula en Nietzsche amb la que té d' altres representacions artístiques. Què tenen totes elles en comú? Què tenen de diferent?
- Compara la concepció del llenguatge de Nietzsche amb la concepció de les percepcions (impressions i idees) de Hume i assenyalala les coincidències i discrepàncies

El llenguatge és una presó'

Però potser el més important, i allò encara menys entès de Nietzsche, i allò que, tanmateix, el situa al bell mig de la mentalitat dels nostres temps més recents, és la seva crítica a la vida intel·lectual a partir de a consciència- a la vegada nítida i ambivalent- de la seva condició lingüística. No es tracta només de rebutjar per tosc i insuficient l' intel·lectualisme del pensar filosòfic, sinó de reconèixer que, per bé o per mal, la vida mental es dona precisament en llenguatge i paraules...

Potser aquesta perspectiva ajudi a veure que el nihilisme nietzscheà no té perquè resultar negatiu, sinó que més bé pot revelar-se com a renovador si ens ajuda a partir de zero en la prossecució de la cultura...'

José María Valverde. *La mente de nuestro siglo*. Salvat

- Que ha de reconèixer Nietzsche com a positiu del llenguatge, segons l' autor'
- Exposa, de forma pormenoritzada, és a dir, seguint diferents passos, la deducció que fa el text, del nihilisme 'renovador' a partir de la concepció del llenguatge de Nietzsche.

D) La ciència no troba la solució als problemes de l' home

'Han naufragat ja totes aquelles il·lusions que veien en la ciència un camí cap el veritable ésser, cap a l' art veritable, cap a la veritable natura, cap al veritable Déu. Quin és el sentit que té avui la ciència com a vocació? La resposta més simple és a que Tolstoy ha donat amb les paraules següents: La ciència no té sentit, ja que no té resposta per a les úniques qüestions que ens importen: què hem de fer i com hem de viure. Díficilment podria discutir-se el fet que, efectivament, no respon a aquestes qüestions'

Max Weber *El polític i el científic*

-Compara l' opinió sobre la ciència que exposa Max Weber amb la que defensava René Descartes (s XVII) i que pots consultar al quadern 2

'Si no ens trastornessin, en absolut, les sospites provocades pels fenòmens del cel, o per la possibilitat de que la mort ens pugui afectar en alguna mesura o també pel fet que no comprenem els límits dels dolors i dels desitjos, no tindríem cap necessitat de la ciència natural' .

Epicur *Aforisme*

-Compara la opinió d' Epicur amb la de Nietzsche, assenyalant les coincidències.

-Exposa aquest tema: Creus que les ciències sempre han de ser útils o penses que l' home pot desenvolupar una 'ciència inútil'

E) La moral dels esclaus es caracteritza per el ressentiment

Mentre que qualsevol moral noble sorgeix d' una afirmació triomfant de la seva pròpia essència, la moral dels esclaus nega de bon començament qualsevol 'exterioritat', qualsevol 'alteritat', qualsevol 'negació de la pròpia essència' i aquest fet de negar és el seu acte creador. Aquest capgirament de la visió que estableix valors- aquesta direcció necessària devers l' exterior, enlloc de dirigir-se devers la pròpia essència- pertany d' una manera concreta al ressentiment

Nietzsche. *La genealogia de la moral*

- a) Descriu quina és la diferència entre la moral dels senyors i la dels esclaus segons el text
- b) Quina és per a Nietzsche la direcció vital i correcta de la visió i quina és la direcció 'capgirada' 'Per què'
- c) Defensa Nietzsche en aquest text algun valor moral'. Si ho fa, digues quin és.
- d) Recordes algun autor grec que pensés com Nietzsche, en aquest aspecte'. Compara'ls

F) El nihilisme

Qui actua fracassarà; qui s'aferra a alguna cosa, la perdrà. Per això, el savi no actua i d'aquesta manera, no fracassa; no s'aferra a res i d'aquesta manera res no perd. L'home de virtut superior, no actua ni pretén assolir cap finalitat.

Lao tse. Tao-te-king

-Quin tipus de nihilisme, dels tres que hem descrit, es defensa aquí'

G) Com són els esperits del camell, el lleó i el nen'

Mira el text sobre els esperits del camell, del lleó i del nen (pag...)

- a) Troba tres altres metàfores per expressar els esperits del 'camell' el 'lleó' i el 'nen'
- b) Descriu tres comportaments de persones conegudes o inventades que corresponguin als tres esperits descrits aquí i justifica la seva pertinença.

H) El superhome

'M' he cansat d'aquests homes, els supremes els millors; des de la seva altura tenia moltes ganes d'anar amunt, lluny, enllà, cap el superhome'

Nietzsche Així parlà Zartrustra II

A

- a) Descriu l'home superior
- b) Descriu el superhome
- c) Compara els dos tipus d'home, assenyalant les coincidències i les diferències

B

Què signifiquen les metàfores exposades en els adagis de Nietzsche inclosos en l'apartat sobre el superhome (pàg.)

I) La vida val per ella mateixa. El temps circular

Què et passaria si un dia o una nit et perseguís un dimoni en la teva solitud més solitària i et digués:

-Aquesta vida tal com la vius ara i tal com l'has viscuda, hauràs de viure-la encara una altra vegada i encara in comptables vegades. I en ella no hi haurà res de nou, sinó que cada sofrença, cada plaer, cada pensament, cada sospir, tot allò que és indeciblement petit i gran en la teva vida, ha de tornar a esdevenir-se per a tu, en el mateix ordre i en la mateixa successió - alhora també aquesta aranya i aquest raig de lluna que apareix entre els arbres, també aquest instant i jo mateix. L'etern rellotge de l'existència serà capgirat sempre de bell nou - com també tu amb ell, que ets una volva de pols'

No et llençaries a terra cruixint de dents i maleiries el dimoni ue et parlés d'aquesta manera' O bé, has experimentat alguna vegada un moment immens en el qual hi respondries: Ets déu i mai no havia sentit cosa més divina!...

Nietzsche La Gaia ciència Aforisme 341. Laia

- a) Fes el mapa conceptual del text.
- b) Posa títol al text i fes un guió de les idees
- c) Què voldria dir voler repetir altre cop la mateixa vida que hem tingut, segons Nietzsche'
- d) Quines són les causes de que no estimem tots els moments de la nostra vida sinó només uns quants'

Vocabulari.

Voluntat de poder. Desig de la vida còsmica, superior a qualsevol ésser concret, que es manifesta com a força per a superar-nos constantment.

Superhome. L'home que es mou només per la vida i ha deixat enrera els valors culturals, després de superar les etapes anteriors.

Nihilisme. Actitud de no creure en els valors culturals i socials, és a dir, en els valors 'humans'. Pot consistir en menysprear els valors dels altres o en no creure en res.

Home superior: Home que ha superat els prejudicis dels altres i, per això, es creu més avançat que els altres.

Genealogia. Mètode nietzschia que consisteix en remuntar-se als orígens d'alguna activitat cultural humana per a comprendre quin era el valor primitiu d'aquesta activitat.

Moral d'esclaus. És el comportament del ressentit que només es realitza estant pendent dels altres ('els amos') perquè, en ser dèbil, no és autosuficient.

Moral de senyors. És el comportament de qui se sent fort i és deixa portar per la pròpia vida sense referència als altres.

Zarathustra. Profeta persa del segle VII a C. que defensà una eterna lluita entre el bé i el mal. Per a Nietzsche, representa un etern retorn en el qual el bé i el mal s'identifiquen. Pot considerar-se un auto-retrat del propi Nietzsche.

Memento

La realitat mai pot captar-se amb el **pensament**

Tots els valors valen igual excepte la **vida**, que és l'únic valor autèntic

El **superhome** es fa tot sol, no en societat.

La **irracionalitat** és anterior i més bàsica que la racionalitat

El llenguatge que més ens acostava a la realitat és la **metàfora i la representació artística**.

3- La psicoanàlisi

La psicoanàlisi es un corrent psiquiàtric, psicològic i filosòfic alhora, de començament del segle XX, que pretén explicar tots els fenòmens psíquics humans, tant individuals com socials, a partir d'energies inconscients. Els seus representants són metges psiquiatres que estudien les 'lleis' de la vida. El fundador de la psicoanàlisi fou Sigmund Freud.

Vida de Freud

Sigmund Freud va néixer el 1856 a Moràvia, però ben aviat, als 4 anys, es traslladà a Viena, on es va doctorar en medicina, el 1881. El 1885, estudià a París, amb el doctor Charcot, els malalts histèrics mitjançant la hipnosi, estudi que va continuar després a Nancy. El 1887 es casà i, del matrimoni, van tenir tres fills i tres filles, una de les quals, Anna, ha estat una de les figures contemporànies més importants de la psicoanàlisi. El 1895 publicà amb Josef Breuer '*Estudis sobre la histèria*', obra en la que es dibuixa ja el seu pensament. Des de 1902 fou professor de la universitat de Viena on hi fundà, el 1908, la societat psicoanalítica de la qual es van anar separant alguns membres que després van esdevenir famosos, com A. Adler i C. G. Jung. El 1923 se li diagnosticà càncer, però no va deixar d'escriure i publicar fins l'últim any de la seva vida. El 1939, en ser ocupada Àustria pels nazis, haqué de fugir a causa del seu origen jueu, i es va

refugiar a Londres, on hi va morir el mateix any.

a-Teoria de la personalitat a Freud

Freud considera el psiquisme humà format per una espècie d'estrats que s'edifiquen uns sobre els altres. L'estratificació (o 'tòpica') de la personalitat més coneguda és la que es contempla en el següent quadre

Estrats	Consciència d'ells	Format per	Principi d'actuació	Acció
L' allò	Inconscient	Pulsions innates i tot el que ha estat reprimat	Principi de plaer (Freud)	Desig de materialitzar les pulsions
El super-jo	Només part de les normes són conscients.	Normes morals i socials		Repressió dels desitjos, amb la 'censura'
El jo	Conscient	Voluntat de viure	Principi de realitat	Conservació de l'equilibri entre l' allò i el super-jo.

L' allò. Segons Freud, els fets que volem oblidar perquè ens fan vergonya els guardem en l' allò, on es troben reprimats per una espècie de 'censura', que no els deixa sortir a la consciència. L' allò és **inconscient**, és la 'part fosca' de la personalitat, però en l' allò no s'oblida res, malgrat no ho coneguem. L' allò 'és com una olla que bull'. Si tapem l' olla no sortirà el fum, però al cap d' un temps, si continua tapada, la olla esclatarà.

El super-jo. Està format per les normes socials i lleis morals. És 'l' ideal del jo', és a dir, el que voldríem ser. Per exemple, ens agradaria ser tan savis, bons, macos etc com la societat ens exigeix i ens avergonyeix no ser-ho.

El jo es mou per les pulsions de l' allò, d' una banda, i per les normes socials i morals del **super-jo**, de l' altre i tracta de 'tirar endavant', mantenint l' equilibri, sempre inestable, entre les dues instàncies.

La acció humana pot seguir dos principis:

El principi de plaer, provinent de l' allò, que busca la satisfacció **immediata** dels instints i pulsions

El principi de realitat., provinent del jo, que busca satisfacció, però més **a llarg termini**, seguint el criteri d' utilitat. El jo, segons el principi de realitat, ha d' equilibrar els desitjos de l' allò amb les normes del super-jo; per exemple, segons el principi de realitat, ens acontentaríem en no aconseguir la parella dels nostres somnis si aquesta persona és fora de les nostres possibilitats o en aconseguir un 'aprovat' en una assignatura difícil, en la que no podem aconseguir un 'excel·lent'.

C- L' origen de les neurosis

El mèrit major de Freud és el descobriment de 'l' inconscient', al qual arriba a través de l' estudi de la histèria.

Freud se' n adonà que els malalts histèrics no tenien cap lesió física; que el seu problema era un 'trauma' mental del que ells no n' eren conscients. Per exemple, podien patir paràlisi o ceguetat sense cap òrgan físic lesionat. Com podem explicar aquestes malalties 'psíquiques'. Freud exposa que els malalts histèrics han quedat afectats per uns fets que volien oblidar i que han quedat reprimats en l' allò, perquè els avergonyien i no podien suportar-los, doncs **xocaven** amb els ideals socials del **super-jo**.

Les normes del super-jo poden ser massa rígides o massa fluixes. A) Si són massa rígides, l' allò es sotmet a una forta censura i corre el perill d' esclatar, amb comportaments patològics. b) Si són massa fluixes i l' allò no és censurat o ho és de forma massa suau, no podem viure en societat, ja que no respectarem els costums dels altres i ens convertirem en uns indesitjables.

C) La neurosi individual

La vida psíquica en la infància segueix una sèrie d'etapes. Són aquestes:

Etapa oral. El primer any	La boca és la regió orgànica de major activitat
Etapa anal. Segon any	El més actiu, es l' auto-control de les funcions d' excreció.
Etapa fàl·lica. Dels tres als sis anys.	S' activen els òrgans genitals. És l' època del complex d' Edip
Etapa de latència. Dels 6 als 12 anys	Època de quietud des d' un punt de vista de dinàmica psíquica
Etapa de la adolescència	Esclaten les neurosis i es forma la personalitat definitiva
Etapa definitiva	La personalitat formada anteriorment s' estabilitza.

En la infància, el nen aprèn un conjunt de normes; cal honrar els pares, cal obeir, no es pot ser agressiu etc. El fet és que aquestes normes impedeixen al nen realitzar els seus desitjos o pulsions; el jo, ha de trobar, aleshores, el camí, mitjançant el principi de realitat, de donar sortida als desitjos de forma 'socialment acceptable'.

Quan el nen no troba la manera de resoldre, es a dir, de donar bona sortida a les pulsions, a causa del les prohibicions socials, no 'supera' la etapa a la que l' instint reprimint correspon. En la infància, aquest entrebanc no es manifesta, doncs dels 6 als 12 anys, aproximadament, els nens passen per la 'època de latència', es a dir, per la època en que les traumes interns o fases no resoltes de la infància, queden dintre de la persona. Però, en la **adolescència**, hi ha un **esclat de les neurosis**, es a dir, dels traumes no superats i aquestes neurosis passen integrar-se en la personalitat de l' individu adult.

El **complex d' Edip**, (en les nenes s' ha anomenat **complex d' Electra**) té gran importància en la concepció freudiana. S' origina per l' amor del nen cap a la mare i de la nena cap al pare i per l' odi cap el progenitor del mateix sexe. El jo del nen/nena ha de resoldre el conflicte, que xoca amb les normes socials, i la personalitat del infant es formarà segons com hagi solucionat aquesta dificultat. Segons Freud, moltes neurosis tant individuals com socials es formen a causa del complex d' Edip, mal resolt en la infància

c) Manifestacions de l' allò inconscient:

L' allò no es manifesta mai racionalment perquè és només pulsio i desig. Es manifesta de forma 'dissimulada' i cal conèixer les seves diferents manifestacions o representacions. Totes aquestes manifestacions requereixen una **interpretació**. Algunes d' elles són:

Actes fallits. Actes que queden interromputs degut a la censura

Somnis. Imatges oníriques, és a dir, que esdevenen quan dormim; es componen de símbols que manifesten l' inconscient. Per exemple, caure a un pou, volar o veure figures que es converteixen en altres.

Neurosis. Manifestacions malaltisses, durant les quals l' individu conserva la consciència dels seus actes, caracteritzades per uns símptomes involuntaris i estranys que manifesten els conflictes interiors. Tipus de neurosis són les histèries, les angoixes i les fòbies.

Histèria. Tipus de neurosi que no només altera el decurs de la vida psíquica sinó també es manifesta amb uns símptomes força aparatosos com són: a) trastorns motors (convulsions, paràlisis) b) trastorns sensorials (ceguesa, i al·lucinacions) c) trastorns digestius, vaso-motors i d' altres.

Acudits. Donen una sortida divertida als traumes inconscients i són una bona teràpia; per això, molts acudits són de tipus sexual, de rics i pobres o sobre el govern de torn.

Lapsus. Oblits de la memòria degut a la censura inconscient. És un tipus d' acte fallit, per exemple, oblidar un telèfon que no ens interessa.

Fòbies. Aversió obsessiva i angoixosa cap a persones, objectes o actes degut a algun trauma inconscient. Són

síntomes neuròtics; exemples de fòbies serien tenir terror a dormir amb el llit tocant la paret, als gossos o a deixar alguna cosa desordenada.

La història humana ha originat les neurosis dels pobles

Com tots els autors vitalistes (Nietzsche, Dilthey etc.), també Freud creu que la vida de l'individu es paral·lela a la vida de la humanitat, a la història, es a dir que l'ontogènesi es paral·lela a la filogènesi. Així doncs, també en la seva infància, l'humanitat va patir traumes. El complex d'Edip, per exemple, que per Freud és el trauma més important de l'individu, ho és també de la societat, i es troba en l'inconscient de totes les cultures.

Freud explica així l'origen d'aquest **trauma primitiu** i del **totemisme**. En un principi, entre els nostres avantpassats homínids, un mascle poderós dominava la tribu, i posseïa totes les femelles, fins que els fills mascles es van revoltar contra el pare dèspota i el van matar. Tota la tribu, des d'aleshores, va portar l'estigma del parricidi, estigma que ha arribat fins als homes actuals. Per "curar-lo" es fan actes rituals, vertaders actes "neuròtics", com convertir el pare mort en "tòtem" de la tribu, venerar-lo i menjar-se'l. El totemisme va unit a una sèrie de "tabús" es a dir, prohibicions sagrades, com són respectar el tòtem, celebrar cerimònies en nom seu, i prohibir la relacions incestuoses dins de la tribu, cosa que té com a conseqüència la exogàmia, es a dir, que les femelles s'hagin de buscar parella fora de la tribu.

Podeu llegir la història, en paraules de Freud, en les activitats sobre aquest autor.

El malestar en la cultura i l'infelicitat de l'home

La cultura i la moral provinents del super-jo i originades per les prohibicions i normes primitives que els fills van instaurar en matar el pare, són molt repressives i no deixen a l'home ser feliç. La cultura és enemiga de la vida. Podríem comprendre que les nostres limitacions provinguessin de quelcom que ens ha esdevingut, com una malaltia o a una mancança, però ens costa molt de comprendre que la prohibició de seguir les pulsions naturals provingui de les normes que nosaltres mateixos hem fet o creat, es a dir, de la cultura.

La explicació de que l'home mateix es provoqui infelicitat amb els seus preceptes culturals, s'explica sobre tot, pel fet que cultura mira de fomentar els llaços afectius, entre els homes i, per tant, reprimeix el natural desig d'agressió. Un exemple de precepte anti-natural és el que ens diu que cal estimar els altres com a nosaltres mateixos. En efecte, com pregunta Freud, "com arribar a complir-lo"; és impossible. L'instint d'agressió no desapareix amb normes morals ni abolint la propietat privada, com volen fer els comunistes, perquè està arrelat a l'home. La impossibilitat d'acomplir els manaments socials, provoca sentiments de culpabilitat, dels que ja havia parlat Nietzsche, que ens fan infeliços.

ACTIVITATS

A) el jo

a) Compara aquesta concepció freudiana del jo, servint d'instància moderadora entre el allò i el super-jó, amb la lluita de "instàncies" oposades d'Heràclit, Plató i Nietzsche. Quines semblances i diferències hi veus?

B) L' allò

No espereu que l'allò pugui comunicar-vos grans coses. És la part fosca i inaccessible de la nostra personalitat; les poques coses que coneixem d'ell, les hem sabut per mitjà de l'estudi de l'elaboració onírica i de la producció de símptomes neuròtics i, en la seva major part, té un caràcter negatiu i no pot ser descrit sinó com antitètic del jo. Ens aproximem a l'allò mitjançant comparacions com la d'una olla plena d'estímuls que bullen... Per als processos desenvolupats, a l'allò no valen les lleis lògiques i, menys, el principi de contradicció. Pulsions contradictòries conviuen juntes... En l'allò no hi ha res que correspongui a la representació del temps... Evidentment l'allò no coneix valoració de cap mena. No coneix bé ni mal moral de cap tipus. El factor econòmic, o, si voleu, quantitatiu, lligat, en el fons, al principi de plaer, regeix tots els processos.

Freud. *Introducció a la psicoanàlisi*

- Defineix les paraules subratllades
- Fes un mapa conceptual del text

C) El principi de plaer i el de realitat

Així com el jo sotmès al principi de plaer no pot fer altre cosa que desitjar, que col·laborar per l'adquisició de plaer i per evitar el dolor, el jo sotmès al principi de realitat no fa més que dirigir-se a allò útil i protegir-se contra tot mal possible. En realitat, la substitució del principi de plaer pel principi de realitat no significa una exclusió del principi de plaer, sinó només el seu reforçament. Es renuncia a a un plaer momentani, de conseqüències insegures, però només per trobar per un altre camí un plaer posterior i segur.
S. Freud *Els principis de l'esdevenir psíquic* (Alianza Ed. p.141.)

- Escriu la diferència entre el principi de plaer i el de realitat, segons el text.
- Redacta la raó que dona Freud per indicar que la utilitat no és més que la extensió del plaer

D) La llegenda del protopare: El trauma s'origina en un temps primitiu.

Contarem aquesta història d'una manera enormement concentrada, com si hagués passat una sola vegada allò que en realitat va durar mil·lennis i que en aquest llarg període de temps es va repetir un nombre sens fi de vegades. El mascle més fort era pare i senyor de tota l'horda, amb poder il·limitat, que exercia amb violència. Era l'amo de totes les femelles, tant de les dones i filles de la pròpia horda, com potser també de les que havien estat robades a d'altres. Era dur el destí dels fills mascles; si despertaven la gelosia paterna, el pare els assassinava, els castrava o els feia fora. No tenien altre remei que conviure en petites comunitats i procurar-se dones raptant-les, i en aquest cas l'un o l'altre potser aconseguia d'enlairar-se fins una posició semblant a la del pare a l'horda primitiva. Per motius naturals, els fills més menuts fruïen d'una situació excepcional, ja que estaven protegits per l'amor de la mare, podien aprofitar-se de l'envelliment del pare i el substituïen un cop mort. En els contes i llegendes, creiem sentir un ressò tant de l'expulsió dels fills grans com de la preferència pels petits.

El següent pas decisiu per a transformar aquest primer tipus d'organització 'social' hauria consistit en què els germans proscrits, que vivien en comunitat, s'haguessin aplegat per dominar el pare i menjar-se'l cru segons el costum de l'època. Aquest canibalisme no ens ha de sorprendre: arriba fins a èpoques molt més tardanes. Però el que és essencial és que atribuïm a aquest home primitiu les mateixes actituds afectives que comprovem en els primitius del nostre temps, és a dir, en els nostres infants, gràcies a la investigació analítica. Els fills mascles no solament odiaven i temien el pare, ans també el veneraven com un exemple i, de fet, tots volien ocupar-ne el lloc. El canibalisme es comprèn quan s'interpreta com un intent d'assegurar-se la identificació amb el pare en consumir-ne una part.

Cal suposar que després del parricidi hi va haver un llarg període de temps, durant el qual els germans es barallaven per l'heretatge patern que cadascú desitjava per a si mateix. Els germans acabaren finalment per posar-se d'acord i establiren una mena de pacte social en adonar-se dels perills i de la futilitat d'aquestes lluites, sota el record de l'acte d'alliberament que havien acomplert tots plegats i pels lligams sentimentals que s'havien anat formant entre ells durant el temps d'exili. D'aquesta manera, es gestà el primer tipus d'organització social basada en la renunciació als instints, en el reconeixement d'obligacions mútues i en la instauració d'unes certes institucions considerades inviolables (sagrades), és a dir, en els inicis de la moral i el dret. Cadascú renunciava a l'ideal d'obtenir per a si mateix la posició del pare i la possessió de la mare i les germanes. Així s'establí el tabú de l'incest i el precepte de l'exogàmia. Una bona part del poder que havia quedat vacant amb l'eliminació del pare ara passava a mans de les dones, i s'iniciava el període del matriarcat. En aquesta època del 'pacte fratern', el record del pare continuava viu. Per tal de trobar-li un substitut, s'adoptà un animal poderós que al principi potser també era un animal temut. Val a dir que ens pot sorprendre una tria com aquesta, però l'abisme que l'home ha establert més tard entre si mateix i els animals no existia pas per als primitius i tampoc no existeix per als nostres infants –hem pogut interpretar-ne l'odi envers els animals com a expressió de la por davant el pare–. La primitiva ambivalència de les relacions afectives amb el pare es mantenia plenament en la que ara existia amb l'animal totèmic. D'una banda, el tòtem era considerat avantpassat carnal i esperit protector del clan, que calia adorar i respectar, de l'altra, hom escollia una diada durant la qual el tòtem havia de sofrir la mateixa sort que li havia tocat al pare primitiu: tots els companys l'assassinaven i el devoraven en comú (banquet totèmic, segons Robertson Smith). Comptat i debatut, aquesta diada assenyalada era la festa triomfal en record de la victòria dels fills units contra el pare.'
S. Freud, *Moisès i el monoteisme, en Escrits de crítica de la cultura, Ed. Laia, 277-280*

- Fes un mapa conceptual del text
- Planifica un quadre on es relacionin les diferents fases de la formació del complex d'Edip en la humanitat

amb les que recorre el nen

c) Cerca llegendes primitives i mites, tant en la mitologia clàssica com en contes populars, que expliquin quelcom semblant a aquesta història del pare poderós que mata o es menja els fills, salvant-se, potser, només el fill petit, fins que els fills que queden es revoltin contra el pare.

d) Explica rituals que coneguis, en que el grup que adora un 'tòtem' o un déu, mort pels seus 'fills', se'l mengi.

E) L' estat

-L' estat ha prohibit a l' individu la injustícia, no perquè vulgui abolir-la, sinó perquè vol monopolitzar-la com el comerç del tabac o de la sal.

-Desenvolupa el tema d' aquesta frase en set o vuit ratlles, relacionant-lo amb la opinió freudiana de que la cultura origina malestar a l' home; explica, també, quins comportaments injustos creus que monopolitza l' Estat.

Vocabulari.

Repressió. Contenció a l' inconscient del que ens avergonyeix degut a que xoca amb el super-jo o *ideal del jo*.

Censura. Mecanisme repressor, moltes vegades inconscient, que no ens deixa actuar de forma espontània.

Proto-pare. Representació del pare primitiu, que ens produeix un sentiment ambivalent: d' admiració i d' odi alhora. En l' inconscient portem el record del pare odiat i mort primer, i venerat ritualment, després.

Tòtem. Pare de la tribu, representat sovint com un animal protector, venerat per la tribu de forma ritual.

Tòpica. Descripció del funcionament de l' aparell psíquic segons S. Freud, a base d' estrats o 'instàncies' diferents. L' any 1900, Freud establí la primera tòpica formada per 'conscient, pre-conscient i inconscient'.

L' any 1920, Freud corregí la estratificació anterior i establí la segona tòpica amb tres instàncies noves: 'Allò, jo i super-jo'.

Memento

L' inconscient dirigeix els individus i els pobles

L' inconscient és **cec**, com deien Schopenhauer i Nietzsche, però té unes **lleis** que es poden estudiar científicament a través de les seves **manifestacions**

La **neurosi** es un esclat dels traumes provocats per la **repressió** que el super-jo fa dels instints.

L' inconscient i les seves lleis poden aplicar-se tant a la vida de l' individu com a la vida dels pobles.